XXII :-
114

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Item ID: 0910 2214 11

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

Tanggal : 1 Maret 2012
No. Induk : 19587/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 10033460
Beli / Hadiah : Ex. Museum

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXII : 114

INVOERING

DER

KOFFIJKULTUUR OP JAVA.

1700—1750 [1].

Overgedrukt uit de *Bijdragen tot de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië*, Nieuwe Volgreeks, 2e Deel, bl. 38.

Is het eene onbetwistbare waarheid dat — zoo als wij onlangs lazen — de koffij is eene belangrijke bijdrage tot de finantiën van Indië; dan kan het welligt niet geheel van belang ontbloot geacht worden te zien, hoe sedert het begin der vorige eeuw de productie van die boon in onze Oost-Indische Bezittingen reeds tot die hoogte geklommen was, dat de Gouverneur-Generaal VAN IMHOFF in 1742 in zijne "Remarques op den "Staat der Comp'." kon opteekenen "dat de koffij langen tijd een voor-"naam steunsel der Comp'. is geweest."

Ging de eerste helft der 17de eeuw voorbij vóór dat men in Nederland met het gebruik der koffij bekend was, in Indië daarentegen kenden de Nederlanders deze boon wel: zij was voor hen een artikel van handel. Het ware vaderland van de koffijboon is Mocha en het was PIETER VAN DEN BROEKE, die op den 15den Januarij 1616 het anker voor deze stad liet vallen, "tot groote verwonderinz van de inwoonders, "omdat daer nooit te voren ijemant van onse Europesche natien geweest "waren." Den 6den Maart daaraan liet hij "met verlof van den Gouver-"neur, niet sonder groote murmuratie van de vreemde natien, de eerste "Prince vlagge van sijn huijs waaijen (1)." Hiermede was de handel

[1] Ofschoon het Bestuur van het Instituut de onvolledigheid van dit Stuk erkent, heeft het evenwel geen zwarigheid gemaakt om het te plaatsen, daar het als bouwstof bij eene volledige geschiedenis der koffijkultuur op Java ongetwijfeld veel wetenswaardige bijzonderheden bevat. *Redactie.*

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.E.N.W.

voor ons geopend en kan men VAN DEN BROEKE als den grondlegger er van beschouwen. Hij was vermoedelijk een der eerste Nederlanders die ons de koffij deden kennen onder den naam van "Kahauwa, een "specie van swarte boontjes daer sij swart wacter van maecken en warm "in drincken (2)."

In Persië was destijds de Kahauwa, Cauwa, reeds eene algemeene drank (3). Zoo stond in Ispahan, de hoofdstad des Rijks, naast het paleis een huis "daer de grooten huer chauw, 't welk swart water is, comen "drincken, 't welk van seeckere boontgens gecoockt en bij haer voor een "gesonden dranck gecordeelt wordt."

Het was vooral de koffij die door de oezen uit Mocha derwaarts gebragt en verhandeld werd. Bij de Instructie voor genoemden VAN DEN BROEKE, die met het fluitschip *Barob*, in 1638, in het belang van den handel andermaal naar Mocha gezonden werd, gelastte men hem "in te "koopen 3 à 4000 man — van 30 ℔ ijder — van de beste cauwa; en "is den Directeur OVERSCHIE (4) van gevoelen van dese specie qualijck "tot veel in Persia dan gevoert werden, alsoo dezelve bij ijder een in "gebruijck ende groote consumptie is. Volgens de jongste petitie soude "denselven aldaer tot 40 à 50 Larijnen — dat 22½ guiden is — de "Man, als boven, haelen cunnen. Indien UE. der bevinden daer een "voordeelen vast sijn, met dien van de voorgestelde quantiteijt inco-"pen (4)."

Het eerste bericht dat ons omtrent den verkoop van koffij in ons land is bekend geworden, is een gedrukt billet (5), "dat in de Kamer tot "Amsterdam op Dingsdagh den 16de Maart 1666 en volgende dagen "bij de stok en in 't openbaer sullen verkocht worden," onder een aantal andere artikelen, "cauwa de Mocha," zonder opgave der hoeveelheid. Deze wordt ook niet vermeld bij een dergelijk billet van het jaar 1686. De verkoop van 1691 bedroeg 22,811 ℔, die 13 stuivers het ℔ opbragt; in 1695 toen er 3793 ℔ werd verkocht, was de verkoopprijs 51 stuivers het ℔, dat toe te schrijven was aan de geringe kwantiteit die geveild werd.

Het gebruik van koffij was echter in de laatste jaren dezer eeuw aanmerkelijk toegenomen, zoo dat de eisch of petitie — zoo als men die

ook wel noemde — van het jaar 1701, 200,000 ℔ bedroeg; de inkoopsprijs te Mocha was tusschen de acht en negen stuivers. Die cisch klom in 1705 reeds tot 400,000 ℔ en men nam het "quantsch kwalijk "en het is een groote winsterving, dat wij van die boonen jongst niets "ontfangen hebben, in aenmerking van den goeden prijs wnerop die koop"waer thans hier is, sijnde acht en twintigh stuijvers. Wannoer die "niet tot Mocha, mits de troubelen in Suratte, te bekomen is, moet "men met versuimen meester te worden van die van Malabaer somtijds "wordt aengebragt."

De toenemende hooge prijs der koffij deed de positie voor 1703 vergroten tot 500,000 ℔ "of meer, soo bequamelijck en tegen civile prijs "die bemachtigen is. Om die continuerende ja toenemende hooge prijs, "waerop die boonen althans hier te lande sijn, namentlijck ontrent de "38 stuijvers het ℔, hebben wij desen ouscn eijsch wat hooger genoo"men als wel bevorens, wishalve de voldoening deser op 't hoogst ge"recommandeert werdt. Die wij jongst ontfangen hebben, is seer on"suijver geweest, dat groote beeogie veroorsaeckt; dan dewijl dese cauwa "wat lang in 't schip is geweest, soo sou het wel cunnen wesen dat "sulcx tot voorschreven onsuijverheijt veel heeft gecontribueert, dat wij "hoopen de aenstaende soo niet sal te beurt vallen, en 't welk gevoegt "bij eene goede toesigt ontrent den ontfangst van dien, wij vertrouwen "ons dieswegens buijten klaghten sullen stellen."

In den loop van het jaar 1706 werd men alhier "in 't seker bericht "dat op Java, even buijten Batavia, dese (koffij) boonen souden sijn ge"plant en met succes komen te groeijen, sijnde ons eenige van soodanige alhier vertoont, die wij ook hebben doen branden en op de ordinaire wijse gepreparcert en deugdsaam bevonden, ja selfs soo goet als "die van Mocha herwaarts komen; eenlijk schijnt het ons toe dat voorsz. "Javaense Cauwa niet sterk genoegh is gedrooght, buijten dat het buij"tenste hasje of huijsje, daar de boon insit, daar nogh om is gelaten, "welk een en ander lichtelijk is te remedieren en sijn wij van gevoelen "dat door een meerdere droogingh voorschreven hasje sich van selfs "van den boon wel sal separeren (6)."

Wij willen wel geinformeert sijn hoedanigh deese boonen tegenwoordig

"hier soo seer in gebruijck) komen te groeijen en gecultiveert worden,
"mitsgaders hoedanigh en op wat wijse de recolte daarvan geschiet en
"wat dies meer sij, waarop men ons gevolgelijk sal hebben te berigten,
"als mede of en hoedanige quantiteijt, mitsgaders tot wat prijse men
"die op Java soude kunnen bemachtigen, en ons wijders iets tot een
"proeve ten naaste laten toekomen."

"Bij aldien men dese aithans soo seer en vogue sijnde vruchten in
"onse eijgen landen en colonien konden aanqueecken en met succes voort-
"setten, wij souden niet nalaten de auteurs daarvan, of die geen of ge-
"nen die tot voorschreven aanleijding gegeven en het hare gecontribueert
"hebben, onse benevolentie en gunste te doen gevoelen en derselver
"goeden ijver ten beste van 't gemeen danckelijk en loffelijck te erken-
"nen. (17 Februarij 1707) (7)."

Het antwoord op dezen brief der Bewindhebberen vinden wij met de beschrijving van dezen plant in de "Verhandelingen en Berigten betrek-
"kelijk het Zeewezen, 1843," daar wij het volgende uit overnemen.
"In den jare 1696 heeft mij den Mallabaarse Commandeur ADRIAEN VAN
"OMMEN toegesonden eenige plantjes van coffijboomen van Canancor,
"dewelke door den watervloet ende aardbeving A°. 1699 alhier meest
"verdroncken sijnde, soo had d'Ed. HENDRIK ZWAERDECROON, in des-
"selfs commissie A°. 1699, op gemelte Mallabaer, mij op nieuw mede
"eenige coffijboompjens besteld, waerop sedert tot curieuschijt in mijn
"thuijn de speculatie gevallen en dies groeijsaemheijt ervaren sijnde,
"heb ik van die vruchten meer liefhebbers medegedeelt en die ook
"naderhant nog van Mallabaer sijn gesupplieert, soo dat die voortplan-
"ting nu veel menschen alhier ter hand genomen hebben, doch voor
"als nog, voor soo veel mij bewust is, niet dan tot ijders liefhebberij.
"En dewijl UEd. bethonen dies voortqueecking in 's Comp^s. eijgen Co-
"lonien haer aengenaem te sullen wesen, heb ik soo tot Sinne ban (Ta-
"nah abang?) als alhier, diverse Inlandsche Hoofden daertoe geani-
"meert en van plantjes voorsien. Maer het sal almede als den Indigo
"door de medewerking van UEd. krachtdadige hand en successive be-
"stendige orders en eendragtige goede wille deser regeeringe moeten ge-
"koesterd worden, soo er ijets goeds van sul te verwechten wesen of

wel in korten almede weder geheel verdwijnen en te niet geraecken; doch andersints, na 't berigt selfs van d' onse die de coffijboonen jongst op Mocha gesien hebben, sijn mocijte wel beantwoorden en waerdig sijn (8)." Hierbij waren gevoegd twee kastjes met koffijplanten en zakjes met koffijboonen, die met de schepen *Barneveld* en *Oosterdijk* aan de Bewindhebberen werden toegezonden. Deze moedigden bij hun schrijven — onder anderen van 23 Julij 1711 — de aanplanting van koffijboonen aan en gaven last die tegen 8, 10, 12 tot 15 stuijvers het ℔ in te koopen, mits zorg dragende dat de planters of leveranciers konden bestaan. In 1712 kwam de eerste Java-koffij ten bedrage van 894 ℔ aan de markt, die 23⅜ het ℔ opbragt. Bewinthebberen waren hier over zeer te vreden. "De ontfangene 894 ℔ sijn ons bijsonder aangenaam geweest, wij twijfelen niet of alle devoiren sullen aangewent sijn tot den verdere aanqueeck van dese boonen, sulex dat met verlangen te genoet sien, dat ons grootere partijen hiervan gesonden sal worden; doch kost men dese vruchten nog meer droogen het soude tot verbetering dienen." De eisch voor 1714 bestond uit een millioen ponden Mocha koffij, zoo belangrijk was het gebruik dezer boon hier te lande toegenomen. Die van Suratte hier werd ingevoerd was niet goed: "wij prefereren die van Mocha verre boven die van Suratte, om het verschil in den inkoopsprijs en de qualiteijt van dien, waarom in Suratte geen mocijte meer behoeft aangewent te worden om dese boonen machtig te worden." De orders door de Regering te Batavia gegeven om de aanplanting op Amboina te bevorderen, werden goedgekeurd en haar aanbevolen de zwarigheden door convenable middelen te doen te boven komen, moetende de noodige gereedschappen gezonden en bij gebrek aan zaad, dit van Mocha ontboden worden (27 Julij 1719). Het voorstel om de koffijkultuur ook op Ceilon te beproeven, werd insgelijks goedgevonden en wel om dit op de Jaffanpatnamsche landerijen te doen, vooral ook omdat van de koffijplantages op de Oostkust van Java niet veel goeds te hoopen was. Onder de koffij die op Java geteeld werd, was die van *Bijoesijk* de allerbeste, dan volgde die van *Meester Cornelis* en eindelijk die van *Tandjong Poera*.

Uit den aard der zaak bleef de aanvoer van Java-koffij in de eerste

jaren gering, maar daar het gebruik dezer boon algemeener werd, werd de prijze voor Mocha jaarlijks grooter, zoodat die tusschen 1715 en 1725 van één tot twee millioenen ponden beliep. Dit waren voor deze koffijsoort de voordeeligste jaren, want ze werd gewoonlijk onder de 10 stuivers ingekocht en bragten bij den verkoop 21 stuivers op.

In 1722 werd de Regering ernstig aangemaand om de koffijcultuur aan te moedigen: "soo lang de koffij op Java nog niet meerder komt te groei-"jen en Ceijlon en Amboina tot nog niets uijtlevert, moeten wij persis-"teren bij den voorigen eijsch van 1,700,000 ℔, of soo veel meer als "met twee schepen van 145 voeten kan vervoerd worden; latende UE. "op het crustigste gerecommandeerd om de koffijcultuur niet alleen op "Java, maar ook op Ceylon en Amboina alle mogelijke voortgang te doen "nemen, als sijnde dit een saak van de uijterste gelegenheijd."

De verwachting der Bewindhebberen werd niet teleurgesteld. De aanvoer van Java was het volgende jaar zoo aanzienlijk, dat in 1724 ruim één millioen ponden Java-koffij kon verkocht worden. Nu wenschte men ook langzamerhand over te gaan tot eene mindere inkoop op Mocha. "Bij aldien den inaanv van koffij op Java soude geaugmenteerd "mogen wesen, dat ons jaarlijks een millioen ponden daarvan soude "kunnen toegezonden worden, soo sullen UE. maar een schip van 145 "voeten, in plaats van twee schepen, na Mocha om koffij senden. De "laatste aldaar ingekochte tegen 14 st. 14/11 penn. ons weder seer ex-"cessief hoog voorgekomen, 't geen een teeken is dat wij aldaar geen "grouwe bedienders hebben, alsoo wij geinformeert sijn dat de andere "Europesche natien verre na dien prijs niet besteed hebben, waarover "de bedienders dewelke deze inkoop doen, wel scherpelijk dienen gere-"procheert te worden. De Engelschen hebben op Bassora gekocht de "man van 6 ℔ tot ƒ 2: 2: 8. sijnde ruijm tegen 7 st. het ℔, hetgeen "een groot different maakt." (Dec. 1723).

Het volgende jaar meende men dat de koffij aldaar wel beterkoop ingekocht zoude kunnen worden: "dewijl door de opulente aanwasch "van koffij op Java, de Engelschen, Franschen nog d' Oostendenaars in "Roode Meer sullen bevoren om de koffij in die quantiteijt af te halen

als voor desen, soo meenen doselve voor tien of minder stuijvers het
ℓ wel te bekomen sullen wesen." (Dec. 1724).

Nog altijd werd de koffijkultuur ook buiten Java, op Amboina en
Ceylon aangemoedigd, maar dit duurde niet lang. Men bleef wel van
gevoelen "dat het vrij beter was geweest het koffijgewas in Indië over
verschillende landen te verdeelen, dan het alleen op Java aan te hou-
den, maar dewijl dat gewas op Java nu soo opulent geworden is, sal
men om de gepretexteerde onmogelijkheijd of liever traagheid der be-
diendens daar van wel afzien." (13 Aug. 1729). De koffijproductie
is dan ook op deze eilanden gedurende dit tijdvak nooit van groot be-
lang geweest, hoewel zo vooral op Ceylon zeer goed slaagde en ruime
oogsten beloofde.

Op Java daarentegen maakte de kultuur groote vorderingen; in plaats
van 4 millioen ponden, die men sedert 1727 van daar geëischt had,
werd in 1736 6 millioen gevorderd. "Van de koffij hebben wij in
plaats van 4 millioen nu voor de eerste maal 6 millioen ponden ge-
eischt, welke quantiteijt wij jaarlijks wel sullen van noode hebben
om onse competiteuren niet toe te geven, ook is dit ten meerendeele
gedaan om de coloniers die de landerijen tot dese culture hebben ge-
reed gemaakt, niet te seer te noodsaken tot de schade die sij souden
moeten ondergaan met de plantagiën te extirperen, indien wij bij den
houden eijsch van 4 millioen gebleven waren. Maar dewijl wij uijt UE.
schrijven niet anders kunnen bemerken, als dat het gewas op de hooge
landen van Java soo seer is vermenigvuldigd, dat echter, schoon wij
onsen eisch een derde komen te vermeerderen, de extirpatie metter tijt
onvermijdelijk sal worden; recommanderen wij ten hoogste dat in
sulke gevalle de geextirpeerde landen met peper worden beplant en
willen niet hopen dat den luijen aart der inlanders hier al weder sal
obsteren, soo als die vele jaren heeft geobsteert, toen men de koffij
soo beginnen te planten en men onder andere ook alleegerde dat het
naturel van de inlanders veel meer inducceerde tot de peper als tot de
koffijculture." (22 Maart 1737).

Door die meerdere aanvoer van koffij werdt de markt ook lager: "de
koffij is nu vele jaren achter den anderen gewest een heerlijk pro-

"duct, dat de saken voor een groot gedeelte heeft staande gehouden;
"maar dat gewas begint almede, door dien andere natien het voorbeeld
"van de Comp^e. hebben gevolgd en nog dagelijks meer en meer aan-
"planten, alsmede door den grooten aanbreng uijt andere gewesten, in
"prijs merkelijk te declineren, gelijk deselve nu voor de eerste maal in
"de respective Kameren al is verkocht tusschen twaelf en dertien stuij-
"vers het ℔." (1735).

De veilingsprijs ging al verder terug, zoodat die in 1737 slechts 6¾ st. het ℔ bedroeg; in 1750 was hij weder tot 10 st. gestegen. Niettegenstaande er in 1739 op Batavia een voorraad lag van 10 millioen ponden, terwijl op Cheribon bovendien nog 3 millioen ponden voorhanden waren, was er op den eisch van 6 millioen slechts ruim 4 millioen ponden koffij overgezonden en dat — zoo als de Bataviasche Regering dit deed voorkomen — bij gebrek aan scheepsruimte. De Bewindhebberen namen daarin geen genoegen bij een retour van 24 schepen; zij berekende dat aan de Comp^e. daardoor eene schade berokkend was van *f* 336987 : 5, volgens de onderstaande berekening:

„De koffij ons minder gesonden ten bedrage van 1,394430 ℔ tot
"drie st. ruijm het ℔ ingekocht, soo als de overgekomen bij factuur blijkt,
"kost de Comp^e. ..... *f* 209164 : 10
"Alle onkosten hier te lande tegen 2¼ st. 't ℔ ..... „ 156873 : 7

f 366037 : 17

"Zoude hier bij verkoop kunnen gemaakt hebben 10¼
"stuijver 't ℔ ..... „ 703025 : 2

"Derhalve is de Comp^e. benadeeld met ..... *f* 336987 : 5

"Gelast dat dit verschil met de nadeelen uit de meer-
"dere verzending van suijker, bedragende ..... *f* 48162 : 15

f 385150 : —

"ten laste der soldijrekening van die dat ineumbeert sal gebragt wor-
"den en dat ten allereersten, om soo bijaldien de gagiën daartoe niet
"toereijkende zijn, dit hier te lande te verhalen."

Aan deze orders is gevolg gegeven geworden en de bovenstaande som

is betaald door den Gouverneur-Generaal VALCKENIER (uit zijne inlatenschap), den Directeur-Generaal en eenige andere personen.

Uit het hier voren medegedeelde blijkt ten duidelijkste, dat de koffij langen tijd is geweest "een voornaam stennsel van de Comp.". Dat zij het niet minder voor ons land is, bewijzen de milioenen schats die zij nu sedert jaren ten voordeele van ons land afwerpt."

P. A. LEUPE.

AANTEEKENINGEN.

(1) Historische en Journalische Aenteijckeningen enz. In het werk: Begin en Voortgang der O. I. Comp^e., 2de deel, 1646.

(2) Als boven.

(3) Kronijk Hist. Genootschap, Utrecht 1854, bl. 203.

(4) Handschrift.

(5) Tot Middelburgh gedruckt voor de O. I. Comp^e. bij JAQUES TIERENS, Boeck-verkooper, A^o. 1660.

(6) Vermoedelijk waren uit de planten en boonen door den Gouv.-Gen. VAN HOORN in 1706 aan den Bewindhebber NICOLAES WITSEN gezonden.

(7) Deze missive van 17 Febr. 1707 is hoogstwaarschijnlijk verzonden met het schip *Zandenburg*, schipper ABRAHAM TELBURG, uit de Wielingen naar zee den 4^den Maart 1707, te Batavia aangekomen 7 September 1707.

(8) 30 Nov. 1707. De schepen *Oosterstein* en *Ruinevald* kwamen in de vaderlandsche havens den 13 en 14^den September 1708; de eerste in de Wielingen en de laatste in Texel.

ENIGE AANTEEKENINGEN OMTRENT DE KOFFIJKULTUUR.

1719 27 Julij. Een proef te nemen op Ceilon om de pachtens dezwettig of onwettig verkregen gronden, bekwaam zijnde tot de koffijcultuur, tot die cultuure te animeeren.

Het koffijgewas in 's Comp^s. landen voort te zetten om van de indiscretie der Arabieren niet al te hangen.

1720 7 Oct. Slechte kwaliteit der laatst ontvangene koffij, waarvan een monster als mede van die der Engelschen overgaat, die vrij beter is.

Dat het koffijgewas op Java door de nieuwe inventie van het inleggen van takken zeer krachtig is opgenomen en zulks op Ceijlon en Amboin van geen minder succes zoude zijn, merkt men als een der considerabelste zaken aan, zoo tot behoud der Comp^e. als krenking van haar competiteuren.

1721 15 Oct. Een baalije koffij, zoo als ze in haar witte basje bevat is, van Mocha herwaarts te zenden en in 't ruijm te laden, doch bijzonder gemerkt.

1722, 17 Julij. Ceijlon. Genoegen over het planten der landerijen met koffij en dat men de vrugten aan de Comp^e. zal leveren, te weten, die van eigen gronden gewonnen tot 3 ligte st., $\frac{2}{3}$ in koopmanschap en $\frac{1}{3}$ in geld, die van 's Comp^s. landerijen $\frac{2}{3}$ om niet en de andere helft voor 3 st. als voren.

Zorg te dragen dat de landerijen niet zoo zeer met koffij bezet worden, dat het gewas al te groot zoude kunnen zijn of den inlander daardoor de rijstlanden zou verwaarloozen.

1723, 21 Julij. Het aanstellen te Ceijlon van een Europeesch opziender over de koffij noodzakelijk gecordeeld.

Zoo de Javanen meer lijwaten in betaling wilden ontvangen en de prijs der koffij verminderen, zou men wel voor 4,000,000 ℔ willen instaan voor 6 jaren, mocttende de aanplantinge als dan daar naar geschikt worden; doch zoo zij op haar stuk blijven staan, moet men zich met alle kracht op de koffijcultuur toeleggen.

1726, 20 Julij. Den toelog der onderdanen van den Soesoehoenang en die van Bantam op de culture der koffij en suiker met een zorgelijk oog aangezien. Men zal den voortgang dier plantagiën en het aannemen der vrugten trachten difficiel te maken, doch met omzigtigheid.

1727, 28 Aug. Men verwagt dat er van een klock getal van 292473 stux boompjes, die in de groote droogte op Ceijlon nog zijn overgebleven, een convenable inzaam zal gedaan worden.

Het planten van koffij in een land dat aan veel competiteuren geexponeert is, acht men ondienstig. (Mallabaar).

Het schriftuur van den Gouv.-Generaal om den prijs der Javasche koffij andermaal te verminderen, heeft men in alle deelen wezenlijk en wel geraisonneerd gevonden, doch om de kwade gevolgen, die zich reeds hadden geopenbaard, wordt in de consideratie gegeven of de prijs van 5 à 6 Rd. de picol niet wat te min is. Ingevalle tot eenige verhooging mogte geresolveerd worden, zoude men almede moeten zorg dragen, dat het arbeidsvolk door de Javaansche Hoofden beter beloond wierd, om van den arbeid niet te verloopen.

Van 't boven geschrevene van den prijs der Javasche koffij af te zien en zal bij dies inkoopsprijs tot $2\frac{1}{2}$ st. moeten worden gecontinueert.

1728, 17 Aug. Te Batavia meende men onderscheid te kunnen proeven tusschen Mochasche en Javasche koffij.

1731, 14 Sept. De geresolveerde verhooging van de prijs der koffij met $^8/_{20}$ st. op het ℔ meerder dan te vooren, alsmede de orders omtrent 't afkappen der oude en aanplanten van nieuwe koffijboomen op Cheribon en in de Preanger landen geapprobeert.

1732, 30 Aug. De Amboinsche Ministers behoorden van het aanplanten der koffij niet af te trekken, maar liever de inlanders met een matige verhooging van prijs daartoe te animeeren; door welke leverantie het debiet in lijwaten apparent meer zou toenemen.

KON. BAT. GENOOTSCH. K. W.

EENIGE BEPALINGEN OMTRENT HET VERVOER.

1709. De koffij in een schip af te laden en niet bij de peper.

1719, 27 Julij. Order om de ruimen der schepen tegen het uitworden en bederf der koffijboonen binnen tegen boord met matten te voorzien.

1720, 7 Oct. In bedenking gegeven om:

1°. Geen nieuwe schepen te gebruiken tot het afhalen der koffij.

2°. Wanneer drie schepen afgaan, in een derselve de koffij niet tusschen de balen te storten.

3°. Te letten van wat soort van gewas de Engelschen inkoopen en hoedanig zij dezelve afladen.

4°. Na het vertrek der schepen 2 à 3 bedienden van Mocha naar Beitel-factie te zenden om eldaar den inkoop voorspoedig te doen.

Een derde schip tot den afbreng van koffij naar Mocha aan te legen.

De koffijschepen mogten in retour alleen naar Amsterdam en Zeeland gezonden en het contingent der kleine Kameren over de andere schepen niet verdeeld worden.

1721, 15 Oct. De vorige order herhaald en gelast om de luiken der koffijschepen bij bekwaam weer te openen en een zeil daar boven te hangen, om lucht in de ruimen te brengen.

1722, 7 Oct. In bedenking gegeven om ieder koffijschip, zoodra zijne lading in heeft, zijne reise naar het Vaderland te doen bevorderen, zonder aandoen der Kaap of op Gale na andere schepen te wachten, om de koffij des te eerder en te verscher te hebben.

1723, 21 Julij. De Bataviase koffij voortaan in baaltjes als de Mochase tot 250 ℔ zwaarte te brengen.

1726, 20 Julij. Het bestorten der koffijbalen en lijwaatpakken met Javasche koffijboonen in de vertrekkende schepen afgekeurd.

De Cheribonse koffij te emballeren als de Javasche en dezelve onder den naam van Javasche koffij op de factuur te brengen.

1728. De balen in de schepen met losse koffij niet te bestorten.

1728, 12 Oct. De schippers zullen worden gelast de luiken der schepen bij mooi weer te openen om de koffij te laten luchten en daarbij zoo lang een goede wagt te stellen.

De koffij in bekwaame schepen, die niet vuur nieuw zijn, al te laden en ook zorg te dragen, dat niet al te groen word gestuballeert.

De koffij zal voortaan maar in twee bezendingen worden overgezonden en geen met de Bengaalsche of na schepen.

1729, 29 Aug. Order om de koffij, zoo van Java als Cheribon, voortaan te emballeren in zoodanige baden als van de Kamer Zeeland tot een monster staan gezonden te worden.

1739, 5 Dec. In de koffijschepen geen champher te laden voor de reuk en smaak.

EENIGE BEPALINGEN BETREKKELIJK DEN VERKOOP.

1723, 2 Aug. De Mocha koffij bij balen en dat bij 5 te gelijk, uitgenomen die bij de Kamer van Zeeland gestort soude mogen wesen, en dat men op iedere baal 18 ℔ tarra, 3 ℔ voor stof en 3 ℔ voor uitslag aan de schaal aan den kooper sal vaideren.

1725, 9 Julij. Is bij de Vergadering goet gevonden en geresolveert, om bij billetten daartoe te affigeren, alsmede ten beurse te laten denuncieren en in de courant te setten de volgende resolutie; dat de Bewinthebberen van de Oost-Ind. Comp^e. der Vergadering van 17^e met met desen bekentmaken, dat de aanstaande verkooping van koffij sijn aanvang sal nemen op den 28ten Julij en volgende dagen, in de respective Kameren van deselve Comp^e., met een stilstand tot primo Julij des jaars 1726, behoudens nogtans dat boven de quantiteijt van de koffij bij billetten van verkooping bereijts aan gelagen, noch in 't aanstaande najaar sal worden verkogt de quantiteijt van circa 200,000 ℔ koffij, sijnde ongeveer al dat met desse verwagt wordende retourvloot sigt aangebragt te worden; sonder dat in de voorschreven tijt, te weten tot primo Julij 1726, eenige meerdere koffij, 't sij Java, Mocha

of andere soorten, bij de Comp^e^ sal worden verkogt. Welke bovengenoemde resolutie voor 't aangaan van de aanstaande verkooping in de respective Kamers sal moeten gedenuneert en de verkooping-conditien daar mede geamplieert worden.

1726, 8 Julij. Is goetgevonden en geresolveert dat voortaan ten gerieve van den koopman in de te drukken billetten van de verkooping van koffij, thee en suijker, aan 't hoofd derselve in 't geheel gestelt sal worden de quantiteijt van de koffij, thee en suijker, dewelke onder bij de respective Kamers specifique stant verkogt te worden, en dat wel in de maniere als men in de billetten van de verkooping die in het voorjaar van de specerijen geschiet, is gewoon te doen.

1728, 11 Oct. Voortaan sullen de respective Kameren alle de koffij uijt haar emballage doen, deselve onder den anderen laten mengen en in die maniere wederom in haar oude emballage doen, sullende die ordinaire en beschadigde ieder in sijn soort moeten blijven.

1729, 17 Aug. Gearresteert dat sullen verkogt worden, tweederhande soorten van koffij, te weten, *blanck* en *beschadigde*.

Dat de koffij bij de Kameren in het doek dat men gewoon is tot peperbalen te gebruiken, geembaleert sijnde, tot 250 ℔ sullen verkogt worden met een tarra van 5 ℔, 2 ℔ voor 't stof en 3 ℔ aan de schaal of uijtslag.

En die balen die nog in Goenij, soo als die bij de Kameren uijt Indien sijn aangebragt, worden verkogt, als volgt: balen van 250 ℔ daar de mat niet is uijtgenomen, met 17 ℔ en die uijtgenomen sijnde met 15 ℔; hier onder gerekent het stof, uijtslag aan de schaal en wat dies meer sij, en dat ten aansien van de kleine balen van 125 ℔ tot tarra aan den kooper sal worden gegeven 8 ℔ sonder en 9 ℔ met de mat en de boom, en dat de Kameren kleine balen ontmangende, die sullen moeten brengen tot die van 250 ℔ en dat in peperbaal doek.

1737, 16 Sept. Is goetgevonden en verstaan dat voortaan de koopen koffij sullen worden gereguleert en gestelt op 10 in plaats van 5 balen voor ieder koop, om de menigvuldige posten te mijden, die anderzints souden moeten worden te boek gebragt en om nog verscheijden andere redenen die de Vergadering daartoe hebben gepermoveert.

EENIGE BEPALINGEN OMTRENT DEN VERKOOP VAN KOFFIJ IN INDIË.

1726, 20 Julij. Vermits de avantagieuse prijs der koffij in Persiën, zoo veel daarvan derwaarts senden als zal kunnen gedebiteerd worden. (Mocha).

De landen in Indië daar de koffij zoo zeer gewild is, vooraf te provianderen eer dezelve na 't Vaderland te zenden. Bij aldien Indië zoo veel koffij kwam te debiteren en consumeren, dat er voor het Vaderland te kort kwam, zal men in den tijd notitie nemen tot verdere aanplanting.

1727, 28 Aug. Vermits de hooge prijzen der koffij in Suratte, zal zooveel mogelijk de Javaansche koffij aldaar gedebiteerd worden, principaal mede om den aanbreng van particulieren te prevenieren en dat de zoogenaamde Goorabs uijt Mocha aldaar zoo veel niet ten handel komen. (Batavia, Suratte, Persiën).

1729. Om de Javaansche koffij alleen te krijgen in 's Comp^s. magt, behoorde die buiten 's Comp^s. district niet aangeplant te worden, als in circa 4 millioen ponden voor het Vaderland en daarenboven zoo veel in Indiën kan gedebiteerd worden. Particulieren zullen dezelve na het Vaderland nog na de Comptoiren in Indiën mogen verzenden.

1728, 17 Aug. Goedgekeurd dat 10,000 ℔ Javasche koffij voor een proef naar Choromandel zijn gezonden; word gehoopt dat niet alleen daar, maar ook aan andere Indische Comptoiren, daar niet kan denken dat eenigsints gewild zal zijn, van succes zal wezen. Dat door Moorse schepen in Suratte Java koffij was aangebragt en daardoor de verkoopprijs verminderd, geeft veel ontstigtinge, waaruijt men wel zoude presumeren dat deze negotie een particuliere handel was geworden. (Suratte).

Het placaat tegen den handel en vervoer van koffij geapprobeert (Persiën).

Om de landsmaak der Java koffij weg te nemen, zoude men over

jarige, dun wel Ceijlonse of Amboinse, na dese directiën (Persiën) kunnen zenden.

1728, 12 Oct.. Order om al de koffij die op Batavia werd aangebragt, nadat de tweede bezending gedepecheert zal zijn, voor de Indische consumtie te emploijeren of tot het volgende jaar over te leggen.

1731, 14 Sept. In bedenking gegeven of men geen meerder debiet in Indiën van de koffij zoude maken en de Arabieren ook meerder afbreuk doen, als de prijs op 10 in plaats van 12 swaare stuijvers gesteld werd, immers zoo lang de prijzen in Europa zoo laag blijven (Ceilon).

Men vermeent dat het verlagen van den prijs der koffij, waarvan onder Ceilon gesproken is, niet behoorde geapplicceerd te worden op Suratte of Persiën; men moet zich, zoo hier als in 't generaal, aan de Indische Comptoiren wat reguleren naar de gelegenheid der plaatsen en de prijzen der boonen, zoo te Mocha als in 't Vaderland; en dat de Javase in Indiën tegen de Mochase zullen kunnen markt houden. (Suratte, Persiën).

De orders van de Gouverneur-Generaal en Raden om de Javase koffij, indien voor 12 st. niet verkocht kan worden, naar Batavia terug te zenden en om de Mochase tot 10 ligte stuijvers in te koopen, geapprobeert (Suratte).

GEMIDDELDE VIJFJARIGE EISCH UIT INDIË VOOR KOFFIJ, VAN 1700—1750.

JAREN.	MOCHA.	JAVA.	CEILON.	AMBOINA.
	℔	℔	℔	℔
1700				
1705	200.000			
1710	450.000			
1715	1.000.000	Zooveel als te bekomen is.		
1720	1.500.000	Idem.	Zooveel als te bekomen is.	Zooveel als te bekomen is.
1725	2.000.000	Idem.	Idem.	Idem.
1730	Een schip van 146 voet = 600.000	4.000.000	Idem.	Idem.
1735	Idem.	Idem.	Idem, en door den Inlander vrijwillig geleverd wordt zonder hem hiertoe te nummeren.	
1740	Idem.	6.000.000	Is hierzeer verre overtrolt, zooveel mogelijk de Cultuur verminderen.	Idem.
1745	Een schip in de 5 Jaren.	Idem, of zooveel meer als de scheepsruimte zal toelaten.	Idem.	Zooveel mogelijk te exuseren.
1750	Een schip 's Jaars.	6.000.000	Zooveel mogelijk verminderen.	Idem.

OPGAVE DER VERKOCHTE KOFFIJ

DOOR DE

NEDERLANDSCHE OOST-INDISCHE COMPAGNIE, 1700—1750.

JAREN.	MOCHA.	JAVA.	CEILON.	AMBOINA.	PRIJZEN PER AMSTERD. lb. M.	J.	C.	A.	AANMERKING.
	lb.	lb	lb.	lb	St.	St.	St.	St.	
1700	316943	"	"	"	10	"	"	"	
1701	"	"	"	"	"	"	"	"	
1702	"	"	"	"	"	"	"	"	
1703	228845	"	"	"	25 7/10	"	"	"	
1704	"	"	"	"	"	"	"	"	
1705	"	"	"	"	"	"	"	"	
1706	162961	"	"	"	25½	"	"	"	
1707	285382	"	"	"	38	"	"	"	
1708	79280	"	"	"	49	"	"	"	
1709	411441	"	"	"	37½	"	"	"	
1710	449574	"	"	"	31	"	"	"	
1711	"	"	"	"	"	"	"	"	
1712	707835	894	"	"	28	23½	"	"	
1713	"	2602	"	"	"	37½	"	"	
1714	1117640	3503	"	"	24½	24	"	"	
1715	1100936	1699	"	"	23½	23½	"	"	
1716	962288	4103	"	"	21 7/10	27½	"	"	
1717	771301	6241	"	"	25½	33	"	"	
1718	1470585	33779	"	"	24	18½	"	"	
1719	1186107	38202	"	"	22	18½	"	"	
1720	1620743	39164	"	"	27	27½	"	"	
1721	1771742	102238	14	"	25 7/10	20 7/10	27	"	
1722	1696803	84125	"	"	24½	24	"	"	
1723	1683148	70685	"	"	23½	20½	"	"	
1724	646979	1967172	3900	"	24½	"	26½	"	
1725	975852	2853866	5134	"	26½	17½	32½	"	
(1) 1726	186908	4843187	8876	"	20½	17½	20½	"	(1) Vide 1731.
1727	"	4630134	10000	8021	"	17	23	17	
1728	"	4091931	6676	"	"	14	18½	"	
1729	"	3356257	"	"	"	16½	18	"	
1730	"	2800250	7056	4340	"	13½	18½	15½	
1731	186928	2948862	29380	613	20½	19½	17½	19½	
1732	"	4287040	"	"	"	17	"	"	
1733	"	1683740	24250	600	"	15½	12½	14	
1734	"	3446625	27649	"	"	15½	12½	"	
1735	"	4015516	33628	1260	"	12½	18½	13½	
1736	"	4190063	36103	102	"	11	10½	13	
1737	"	4543265	"	"	"	6½	"	"	
1738	"	4183211	"	"	"	8½	"	"	
1739	"	3870623	"	"	"	10	"	"	
1740	"	995383	"	"	"	10½	"	"	
1741	340401	1427126	340250	"	7½	7½	8½	"	
1742	"	1350250	"	"	"	8	"	"	
1743	"	4350657	"	"	"	9½	"	"	
1744	12268	4387397	285023	"	19½	8½	8½	"	
1745	"	3966155	187225	"	"	14½	14½	"	
1746	"	3038372	"	"	"	14½	"	"	
1747	580412	4051126	237500	"	19½	13½	12½	"	
1748	203822	2234727	"	"	15½	16	"	"	
1749	476162	1820380	"	"	10½	15	"	"	
1750	10126	1934056	"	"	10½	10	"	"	

DE VEROVERING VAN HET FORT

LA SANCTISSIMA TRINIDADE,

OP FORMOSA,

IN 1642.

Het eiland Formosa ligt tusschen den 22° en 25° Noorder Breedte en 120° en 121° Oester Lengte van Greenwich. De Portugezen of Spanjaarden gaven het dezen naam, getroffen door den schoonen aanblik waarin het land zich aan hen vertoonde.

Het was in het jaar 1625 dat de Hollanders zich onder het bevel van den Commandeur CORNELIS REYERSZ. op Taijoan, een eilandje onder den wal van Formosa gelegen, vestigden; zijn opvolger MAERTEN SONCK maakte er de eerste versterking, die hij Zeelandia noemde, en eenigen tijd daarna werd de redoute Zeeburg gebouwd, die beiden door den Gouverneur HANS PUTMANS in 1631—1632 rondom in steen gelegd werden.

Weldra werd het eene hoogst belangrijke bezitting, zelfs zóó dat men omstreeks 1655 er ernstig aan dacht om den zetel van Batavia derwaarts over te brengen. Dit had het niet alleen te danken aan de gunstige ligging voor den handel op China, Japan en de Philippijnsche eilanden, maar ook vooral aan de vruchtbaarheid van den grond en den rijkdom in verschillende voortbrengselen. Slechts een wensch bleef er voor de Comp°. over: om meerdere uitbreiding te kunnen geven zoowel aan de beschaving der inwoners (waartoe vooral de Predikant ROBERTUS JUNIUS zich veel moeite gaf), als aan de kultuur van indigo enz., behoorde zij meester van het geheele eiland te wezen. Dit was zij niet; aan het noordelijkste hadden de Spanjaarden op een eilandje, Kelang genaamd, in het jaar 1626 zich nedergezet, en eene vesting gebouwd, die hare pogingen

zeer belemmerden. Het bezit dezer vesting was derhalve voor de Comp^e. van veel belang; doch gebrek aan schepen en volk had de vermeestering er van telkens doen uitstellen. In 1641 werd te Batavia besloten om het volgende jaar eene magt naar Taijouan te zenden, ten einde, vereenigd met de aldaar aanwezige, een aanslag op de Spaansche vesting te ondernemen, en hiervan werd aan den Gouverneur van dat eiland, PAULUS TRAUDENIUS, kennis gegeven. Deze, de beloofde versterking in het begin van Augustus 1642 nog niet ziende opdagen, besloot, daar intusschen de zuider-moeson begon te verloopen, om de reeds voorhanden zijnde schepen en volk vooruit naar Kelang te zenden, hetzij dan dat ze zich zouden bepalen tot eene blokkade, of, indien de gelegenheid gunstig was, de landing beproeven. Het bevel over deze onderneming werd aan den kapitein HENDRICK HAROUSÉ opgedragen, die het geluk had, dat de vesting La Sanctissima Trinidade zich op den 26sten September 1642 aan hem overgaf. (1)

De volgende stukken behelzen de Instructie aan hem voor den togt verstrekt, het rapport over het bemagtigen van het fort, de artikelen van het aangegaan akkoord, enz.

Van hoeveel gewigt de verovering van die vesting te Batavia werd geacht, mag men daaruit afleiden, dat men aldaar tot chef van deze expeditie bestemd had den veldoverste JOHANNES LAMOTIUS, een man die zich reeds meermalen gunstig had onderscheiden en wel voornamelijk door zijn beleid en moed bij het bestormen van Malaka op den 14^den Januarij van het vorige jaar. Hoewel bij de aankomst van LAMOTIUS te Kelang, de vesting reeds in handen der Hollanders was overgegaan, vermeenden wij echter zijne instructie hierbij te moeten voegen, dewijl ze niet dis aan HAROUSÉ medegegeven, één geheel maakt.

Onder de personen die hem als Raden werden toegevoegd, merken wij tevens op MAERTEN GERRITSZ. DE VRIES, Schipper en Ingenieur, dezelfde die zich in het volgende jaar een welverdienden roem heeft verworven door zijne ontdekkingen in het noord-oostelijk gedeelte van Azië, als Schipper-Commandeur van de schepen *Castricum* en *Breskens*.

Niet lang bleef de Oost-Indische Comp^e. meester van het schoone

en belangrijke eiland Formosa; men verzuimde dit juweel, en twintig jaren later moest de dappere FREDERIK COIJET de vesting Zeelandia, na eene heldhaftige verdediging, aan den Chineschen Mandarijn COXINGA bij akkoord overgeven. Welken indruk dit verlies te Batavia maakte, leze men in den brief door den Gouverneur-Generaal en Raden van Indiën aan den Commandeur van de Kaap de Goede Hoop, met het fluitschip *de Spreeuw* geschreven, die deze noodlottige tijding naar het Vaderland moest overbrengen. Wij voegen dezen brief ten slotte mede hierbij.

LEUPE.

INSTRUCTIE ENDE ORDRE VOOR DEN MANHAFTEN CAPITEIJN HENRICK HARROUSEE, CAPt. JOHAN VAN LINGA ENDE DEN SCHIPPER COMMANDEUR PIETER BAECK, MITSGADERS DE VOORDERE OFFICIEREN VAN DE SCHEPEN WIJDENES, ZANTVOORT, WATERHONT, KIEVIT, WAECKENDE BOEIJ, DE JONCQUEN GOEDE HOOP, GOEDE FORTUIJN ENDE DE GROOTE LOODTSBOOT; VERTRECKENDE VAN HIER NAER DES VIJANTS VESTINGE OP QUELANGH, AEN 'T NOORTEIJNDE VAN FORMOSA GELEGEN, WAER NAER HAER GEDUIJRENDE DESEN TOCHT SULLEN HEBBEN TE REGULEREN.

Alsoo d'Ed. Heer Gouverneur-Generael ANTONIO VAN DIEMEN, ende de Ed. Heeren Raden van India, bij haer Ed. missiven ons aenmandighen, dat een redoutable macht voornemens bleven herwaerts aen te schicken, om onsen algemeijnen vijandt den Spanjaert niet alleen van Formosa te helpen, maer ons oock meester van 't geheele eijlant te maecken, ende daer benevens, 't selve verricht zijnde, jegens November ofte December aenstaende den Godtloosen schelmschen Quinammer met de macht des Cominex van Tonquijn gecombineert den oorloch aen te doen: doch alsoo den resteerende macht van Batavia noch niet en paresseert, ende de besten tijt deses saijsoens begint door te loopen, ende 't suijder mousson te eijndigen, — soo is 't dat wij met advijs van onsen rade (ten aensien een chrijgsmacht van vierhondert welgeoeffende chrijgsmannen, alsmede twee hondert cloecke zeeluijden ende andere, benevens verscheijdene Javanen, Quinammers ende slaven om te arbeijden bij den anderen hebben, blijvende niettemin den ommeslach alhier noch met 330 in 't geheel versien, maeckende te samen 690 coppen) hebben geresolveert — vooreerst dese macht, 't sij dan tot provisionele belegeringe ofte wel bemachtigen desselfs, naer dat des vients gelegentheijt best sal willen toelaeten ende d'ondervindinge ul. sal leeren, uijt te setten.

Alvorens wij dan comen tot praescriptie, waernaer ul. hem op desen tocht sult hebben te reguleren, soo sullen in 't corte aenwijsen hoe sober des vijants plaetse ofte situatie verleden jaer, (als d'onse daer waeren) gewest, ende hoe met seer veel volck beset bleven; item hoe seeckerijck van diversche Chinesen alhier van 't noortcijnde van Manilha aengecomen, bericht werden, dat geen andere bescijndinge tot secours uijt Manilha is gegaen, dan een navetgien met twee Chincesche joncxkiens, daer in 't generael ontrent 80 à 90 coppen op sonde sijn gewest, te weten 14 à 15 naturelle Spanjaerden, waeronder 8 à 9 papen, de resterende sijn Panpangers, Mestijcen, slaven ende Chinesen. Dit souden dan alle de persoonen sijn die sij uijt Manilha hadden connen afstecken, ende is oock geloofflijck; want ons de Chinesen hier, onlangs van daer gecomen, rapporteren, dat sijlieden, te weeten de Spanjaerden, seer bevreest sijn, wij Hollanders haer aldaer desen jaere souden comen bcoorlogen, ten welcken fijne oock eenige aerden wallen buijten haere oude fortificatiën hebben gemaeckt, — wt welcke alle wel aff te meten ende te gelooven sij, Quelangh met geen meer volck, als vooren verreckt, sullen hebben gesecondeert, doch met seeckerheijt connen hiervan niet spreecken ofte schrijven. Wat wij vorder van des vijants gelegentheijt van tijt tot tijt hebben connen verstaen, als mede uijt geintercipieerde brieven wel connen vernemen, sullen ul. wt nevengaende copie extracten claerlijck connen beoogen, daertoe ons, om in desen prolixiteijt te evitceren, referecrende sijn; dit sij dus verre in 't corte van 't geene dat goet gedacht hebben hier vooren bij te voegen.

Aangesien ul. nu in 't canael zeijlreet ende veerdich light, soo sullen op morgen vrouch, met de voorgementioneerde schepen ende vaertuijgen, met den landwint trachten buijten gaets te comen, daer sijnde boven 't noorder-riff soecken te seijlen, als wanneer uwen cours als dan langhs de wal van Formosa op 15 à 20 vaedem sullen nemen, houdende 't landt meest in 't gesicht; voor Tamsuij met lieff verschijnende, soo sal noodich sijn, dat een van des Comp^s. medegaende jonequen, binnen met een persoon, die daer bij de inwoonderen bekent is ende voormaels gewest sij, nacmentlijck den Luijtenant PEDEL met de jonck de Hoope, seijndet ende haer verwittight, wij met onse macht, tot be-

machtigen van des vians vestinge, derwaerts vertrecken; bijaldien sijluijden met eenige verversinge met hunne prauwen derwaerts willen vertrecken, dat het ons welgevallen sal. Dit sonder daer veel tijts te verspuijmen geschiet sijnde, sal de jonck ul. daetelijck wederom volgen, omme altijt soo veel doenelijck sij, de macht bijeen te houden.

Wanneer ul. voor ende ontrent het eijlandecken Quelangh met de bijhebbende macht verschijnt, soo sullet met den anderen aen de west van dito eijlandecken, boven de reeffkens die daervan afstrecken, ten ancker loopen, alwaer een opperwal deses tijt jaers sult hebben ende slecht waeter, soo ons de Chinesen die daer kennisse ende lange jaeren gewoont hebben, seggen, om met 't volck, canon ende andere nootwendicheden tot dien oorloch dienstich, te landen vinden sult; doch d'ondervindinge sal ul. den besten leermeester sijn. Opdat ul. des te beter van des vians gelegentheijt ende situatie, ook haere passagie naer haere fortressen ofte starcken soudet connen weten, soo hebben wij bij gelegenheijt van tijt bijeen versaemelt 7 Chinesen, die aldaer veele jaeren gewoont ende gesworven hebben, jae, eenen Chinees, die de Spanjaerden daer in 't eerst selfs opgebracht ende plactse aengewesen heeft, die ul. als guijdens sullen connen dienen; deselve becomt ul. nu mede, en sullet ongetwijfelt goeden dienst com tot ons voorgenomen desseijn te comen) van haer trecken. UE. blijven gercommandeert dito Chinesen wel werden getractert, ende van d'onse niet verstooten, want deselve met veel moeijte hebben becomen.

Alsoo tot het landen van volcq ende canon noodich cleijn vaertuijch vercijscht werd, soo is 't dat wij goet hebben geacht ul. met ses cloecke champans benevens onse lootsboot (sijnde de champans met 24 gaeuwe Chinesen gemandt) te versien, met dewelcke als andere schepen haere vaertuijgen; wij vertrouwen het landen gevouchelijck sal connen geschieden; doch dient wel geleth, dat de lootsboot, alsmede de andere boots der schepen, van eenige cleijne stuckgens geschut ofte steenstucken werden versien, opdat in 't landen (wanneer apparent wel eenich rescontre van den vijant sult mogelijck aentreffen) ul. geen ongeval en come te incureren.

Soo haest ul. met lieff gelandt sult wesen, soo sal vooral dienstich

ende noodich sijn, ul. nae een bequaeme plactse uijtkijckt om ul. bij provisie met de macht neder te sinen, ende aldaer met eenige borstweeringe tot verseeckeringe versiet, ten waere ul. de gelegentheijt te doen anders aenwees ende oordeelden het bequaemer ende dienstiger soude sijn ul. sich daetelijck meester van het redoutijen, dat boven op den heuvelachtigen houck ofte berchjen ligt, ende niet dan met twee à drie stucken geschut, mitsgaders weijnich volcq (soo ons bericht wert) versien is, maeckten, doch vooral dient wel geleth, dat continueel bij non succes een goede rende-vous ofte retrait plaetse hebben. De passagie derwaerts is effen glaet velt ende can dito redout van alle canten van ons, soo met canon als assault, aengedaen werden, ende wanneer wij deselve hebben (alsoo die boven het groote fort *La Sanctissima Trinidade* domineert), soo staet Godt de voorste de saecke gebaeckent, wij heest ende in corten tijt meester van hunne starcten sullen wesen ende de victorie erlangen, daertoe den Almogende sijnen Goddelijcken zegen wil verleenen.

Ende ofte het mochte gevallen ul. aldaer comende de saecke heel anders als ons wel gerapporteert wort, geschaepen vont, soo authoriseren wij ul. te saemen ten meesten dienst van de Generale Comp^e. met manuelijcke dapperheijt, goede couragie ende voorsichticheijt, (die wij ul. becomen ervaerentheijt bevolen laeten) sonder al te groote swaerhoofdicheijt, de saecke in consideratie te nemen ende uijt te wercken, 't sij dan dat ul. resolveert de saecke sonder naerder ontseth bij der hant te nemen, ofte wel het secours van Batavia te wachten ende alsoo maer provisioneel belegeringe te doen, dat wij andermael seggen ul. naer bevindinge van saecken gerecommandeert ende toevertrouwt blijft. Omme dit voorgenomen desseijn met reputatie ende authoriteijt met des te meerder securiteijt tot dempinge onses algemeijne vijants uijt te voeren, soo is 't dat wij daertoe, gelijck in den beginne deses verhandelt, hebben geresolveert een redoutable macht (benevens die) van Batavia is herwaerts gecomen, als die hier affstecken, uijt te setten, bestaende in 't geheel in 690 coppen, te weten:

369 Militaire persoonen,
222 Vaerende luijden ende anderen,
48 Chineesen,
51 Javanen, Quinammers ende slaven,

monterende te saemen 690 coppen, alle welcke op de naervolgende schepen ende vaertuijgen verdeelt sijn als te weeten:

OP 'T SCHIP.	MILIT.	VAER. L.	CHIN.	QUINAM.	SLAVEN.
Wijdenes	62	47	4	10	"
Santvoort	61	45	8	4	"
Kievit	63	36	4	8	"
Waeterhondt	61	49	8	8	8
Waeckende boeij	40	19	"	"	"
Advijsen: Goed Fortuijn	38	8	12	"	"
Advijsen: Goede Hoope	38	8	12	"	"
De groote lootsboot	6	10	"	"	"
t' saemen	369	222	48	30	8

Met voorschr. macht willen wij niet dubiteeren ofte sullet een goet uijteijnde tot Godes eere, welstandt van de Generale Comp., contentement van d'Ed. heer Generael ende d'Ed. Heeren Raden van India, mitsgaders ul. eijgene eere ende naedeel van onsen vijant maecken, dat Godt de Heere ul. gunne.

De menagie van de vivres, sijnde ul. van hier voor de hier van landt vertreckende persoonen (exepto die op de schepen bescheijden sijn ende haer eijgen provisie hebben) voor .... maenden van alles naer behooren voor 468 coppen geprovideert, blijft ul. ten hoochsten gerecommandeert, ende opdat alles des te ordentelijcker daermede moete toegaen, soo hebben daertoe als Commissaris gestelt den Coopman DIRCK JANSZ. BOL, ende daer benevens den Ondercoopman JAN PIETERSZ. BOL, die van alles wat uijtgegeven wert pertinente notitie sullen houden, om daervan t' sijner tijt aen ons te doen behoorlijcke reecqueninge bewijs ende reliqua.

Van ammunitie van oodooge, als canon, boscruijt, cougels, landt- den vuijrwercker JEURIAEN JANSZ. met den mortier, granaten ende dat daer-

toe verrijscht, mitsgaders wat daer noch voirders tot wtvoeringe van desen tocht behoort, goende ul. insgelijex wel versien, als bij nevensgaende memorije daervan sijnde can werden beoogt; ende opdat hier uit al mede goede notitie ende opsicht gehouden mach worden, soo hebben als commissaris daertoe gestelt Schipper BASTIAEN BARDOEL ende tot sijn seconde den Ondercoopman GODERT BRUGGE, die noch daerenboven om alle confusie te prevenieren, sal opnemen, wat persoonen op desen tocht comen te overlijden, haere goederen alsdan vercopen ende de meijnders daervoor debiteeren, opdat alsoo door die middel des overledens erfgenaemen aen 't haere mogen geraecken ende d'Ed. heeren onse principaelen van vele moeijten geëxcuseert blijven.

Omme het volck soo veel fris ende gesont te houden als doenelijck sij, soo sijn ende hebben dese schepen wel van verversinge versien; laet alles voor den gantschen ommeslach naer behooren distribueeren.

Opdat dit ons dessein met des te courageuser moed in 't werck gestelt, bij der handt genomen ende uijtgevoert mach worden, soo geven alles wat bij veroveringe, exepto alle ammunitie van oorlooge ende 't geen in de beslooten magasijnen berustende sij ende gevonden wert, ten buijte, ten waere dito fortressen met appointement, dat niet connen sien ofte oordeelen behoort gedaen te worden, overgaven, dat sich als dan niet en verstaet.

Ofte Godt Almachtich gave ul. in corten tijt meester ende dominateurs van des vijands fortressen (voor het nader secours van Batavia dat daegelijex te gemoet sien) quaemen te worden, soo suillen ul. ons sulex niet alleene alsdan adviseren, maer verstaen oock, soo haest ul. costij gecomen ende behoorlijck gelandt suit wesen, hoedanich sich de gelegentheijt verthoont, wat apparentie van voordeel daer te doen sal sijn als andersints, ons per een expres cleijn vaertuijch met brieven aengecundicht werdt, alsoo van harte daernaer verlangen suillen blijven, per gouverno.

Alsoo tot uijtwerckinge van dese hier vooren aengeroerde saecken, opdat alles met goede ordre ende reglement op desen tocht mach toegaen, een wel geexperimenteert courageus chrijgsoverste tot opperhooft (die beneven den Raedt alles ten dienste van de generale Comp. nach eijsch verrichte) gerequireert wordt, soo is 't dat wij de rade sijn ge-

worden over dese redoutable macht daertoe te stellen den manhaften Capiteijn:

HENRICK HAROUSÉ, die den raedt in voorvallende occagie sal beroepen ende in denselven presideren. (2)

JAN VAN LINGA, Capiteijn tot seconde persoon.

PIETER BAECK, Schipper-Commandeur over alle de vaerende luijden, om alles met deselve te verrichten dat gedaen dient.

DIRCK JANSZ. BOL, Coopman.

PIETER BOON, Luijtenant.

BASTIAEN BARDOEL, Schipper ende Commissaris van ammitie van oorloge ende dependentien van dien.

JOHANNES BURGERS, Luijtenant.

THOMAS PEDEL, dito. (3)

BARENT CULENBURCH, dito.

PIETER HELIN, als Secretaris, om van alles wat voorvalt onder 't opsicht van den Ed. HAROUSÉ behoorlijck notitie te houden ende alles wat voorvalt te concipiëren.

Voorts authoriseeren wij ul. noch al sulcke persoonen meer in den raedt te mogen nemen, als cordeelen sult ten dienste van onse Heeren principaelen te verijsschen.

Ofte het geviele eenige inwooners van het landt, waermede de Spanjaerden bevredicht sijn ende het gout, soo gesecht wert, van handelen, 't sij dan voor ofte nae de veroveringe, bij ul. verschenen, soo sult deselve vrundelijck bejegenen ende met haer in vrede trachten te treden. Omme haer dan een weijnich te onthaelen, soo geven ul. bij desen mede eenige weijnige cleijnichheden, die des noodich sijnde ende daer voordeel mede commende doen, haer uijt des Comp^{e}. naeme moocht vereeren; waerin het selve bestaet can bij nevensgaende memorie bevonden werden; waer gegeven wert dient goede notitie van gehouden te worden, opdat t' sijner tijt het mogo brengen daer 't behoort.

Hoedanich ul. sich voirders naer de veroveringe, soo den Almogende sulex geeft, sult hebben te gedraegen, item in wat forme naer de goutmineraelen sult trachten te comen ende vernemen, mitsgaders wanneer de beseijndinge uijt cruijssen naer de custe van China met den

commandeur PIETER BAECK op de Japansvaerders van daer comende, sal geschieden, sullen in dese niet acuroeren, maer met de naeste gelegentheijt van hier daerop ordre stellen, gelijck op andere saecken meer, als dan voornemens blijven te doen.

Omme den viant soo veel affbreuck te doen als practicabel sij, soo oordeelen geraetsaem dat men met eenich vaertuijch het in- ende uijtcomen van 't canael oste baije beseth, insonderheijt, dat ons de aldaer sijnde Chinesen, die hun met toevoeren van rijs als andersints continuecl secondeeren, niet en ontslippen, maer in handen becomen, waer aen de Comp^e. goeden dienst geschieden sal.

Eijndelijck ende ten laetste, alsoo op verscheijden saecken, die ul. op desen tocht apparent sullen rencontreren ende oock soude connen voorvallen, geen precise ende volcomen ordre connen praescriberen oste geven, soo sullen ons tot ul. becomene ervaeringe, couragieus gedrag, goeden iver, ende diligentie ende naedere ondervinding van saecken in Quelangh gedraegen, met serieuse recommandatie des raedts, bij aldien den tijd sulex toelaet, te meesten dienste van de generale Comp^e. bij der handt sult nemen, altijts gedenckende ende voor een maxime houdende gelijck d' Ed. Heer Gouverneur-Generael ende Heeren Raden van India in haer Ed. missiven ons wel aenschrijven, *dat chrijgssaecken vereijsschen snelle vaerdicheijt*; niet meer hebbende om desen te prolongeren, sullen affbreecken ende ul. al te saemen beveelen in de providentie des almachtigen Godts ende oppersten chrijgsman, die ul. wil verleenen behouden reijse ende een voorspoedige victorie over onsen algemeijnen vijandt, den Spanjaert ende sijne adherenten, Amen.

Actum in 't casteel Zeelandia,
desen 17 Augustij A°. 1642.

(*get.*) PAULUS TRAUDENIUS.

EERENTFESTE, WIJSE, VOORSIENIGHE ENDE SEER DISCRETE HEERE!

Wij sijn den 21ten deser naer de middagh ontrent 4 uijren, met de geheele vloot aen 't Noord-Oost eijnde van 't eijlandt Quelangh wel

gearriveert, naer dat eenige canonschooten van den vijandt uijt de rondruijt, die sij luijden met witten steen wederom opgenaeckt hebben, uitgaders van 't groote casteel La Sanctissima Trinidade gerescontreert hebben, maer geene van de schepen beschadicht uijtgesondert *de Waterhondt*, die vermits sijn aucker noch niet ter degen gevadt hadde, drie schooten door heeft becomen, ende den onderstierman doot gebleven; wij setten het aldaer dicht bij de wal ende landen met het chrijchsvoleq in de joneq, de groote lootsbooth, uitgaeders in de champans ende boots, daartoe Godt Almachtich ons seer goet ende bequaem weder verleent heeft. In 't aencomen gingh 't er wat heet van den rooster ende wierden twee van ons voloq doodgeschooten ende seven gequetst, alsoo de specken(?) van 't geberchte ende achter de clippen dapper met musquets flanqueerden; maer de bequaemste plaetse afgesien hebbende, hoe wel het vrij wat clippich is, sijn soo haest doenlijck was, te lande gecomen in spijt der vijanden, onse soldaten in bataille gestelt, onder beschermminge van een overhangende berch die seer steijl is, niettegenstaende marcheerden met een moed daerop, soo dat den vijant sulex siende retireerde ende wij vervolchden het begin onser victorie, soo lange dat op den hoogen berch van Quelangh approcheerden, alwaer de papen met het cruijs stonden, geloovende dat de ketters daer niet verbij souden connen passeren, maer niettegenstaende sulex sochten te beletten met musquets continuelijck chargeerden, moesten echter daer van daen mede de vlucht nemen naer het fortien, daer snellijcken henen liepen, uijtgesondert een Spangiaert die seer gequetst was, hem vraegende met groote beloften ende dreijgementen nae de gelegenthcijt der vijanden, maer seijde als datter niet meer als 100 blancken ende in 't eerste seijde van 150 pampangers en daernaer maer van 80 in 't groote casteel soude leggen, dat met discretie aennamen ende hij gaff den geest. Wij planten aldaer op den berch ons vaendel ende wert auont; des anderen daechs hebben een batterij begonnen te maecken, ende alle ammitie van oorloge ende victualie aen landt laeten coomen, dewijl het extra ordinaris schoon weder was. Naer dat haerluijden 's morgens met een generale charge van musquetiers begroet hadden, continueerden ook daermede ende sij van gelijcken met vier stucken, die op het hovenstaende

fortgien staen, dat seer sterck is, ende musquettiers die niet stil stonden, soo dat eenige van ons volcq gequetst sijn geworden. Op gisteren waeren drie van de chineesche jonquen vertrocken, niettegenstaende den stierman SIMON CORNELISZ. door onse ordre met de groote lootsboot, mitsgaders de jonck de *Goede Fortuijne*, bij 't groote casteel daer expresselijck wacht opgehouden heeft, den welcken op sijn versouck nae de voorschr. jonequen toe (die noch conden sien) t' zeewaerts commandeerden om t' attrapperen, maer naerdat die eenige tijt naer gejaecht hadden quam onverrichter saecken wederom, alsoc d' selve geschappeert waeren, doordien coelte bequamen; maer daer naer hebben een jonck vervoert die bij nacht nijt wilde loopen, waerinne bevonden 37 Chineesen met wat tarw ende rijs, die wel bewaert werden. Voorders dede den vijandt veel schooten met canon ende musquets, wij luijden chargeerden oock somtijts, maer principalijck emploijeerden meest al ons volcq om twee halve cartouwen, ijder van 16 ℔ ijzer schietende, op den berch te crijgen, mitsgaders de swalpen om de batterij te volmaecken, dewelcke op gister avondt meest vaerdich was ende heden morgen daermede hebben beginnen te flanqueeren op 't gemelde fortgien, ende over de 100 schooten daerop gedaen, soo dat een bres daer inne gemaeckt hebben ende een punt seer beschadicht; derhalven commandeerden de Luijtenants BOON ende JOHANNES BURGERS met 35 soldaeten om 't selve te gaen besichtigen ende te verspieden, ofter eenige grachten ofte wercken waeren ons noch onbekent, om dat op morgen ofte dien selven nacht te bestormen, na de gelegentheijt presenteerde, dewelcke soo dicht bij quamen sonder dat den vijandt schoot ende geen volcq en sagen, dat met een goede resolutie ende couragie door de bres daerin sijn geclommen ende 't vaendel geplandt, onder bescherming van ons geschut; vonden daerinne drie dooden ende twee levendich, waer aff een gequetst; maer die van 't groote fort schooten ettelijcke reijsen met canon ende musquets op ons volcq, soo dat wijlieden vreesden dat het te quaet hadden, derhalven marcheerden met eenige comp^e^ daer naer toe om haerlieden te seconderen; latende noch volcq genoech in ons leger. Was omtrent 4 uijren nae den middach dat dit geschiede ende begost heel hardt te reegenen, soo dat niet veel nijt conden rechten, derhalven hebben eenpaerelijcken

gersoiveert om 't groote fort op te eijschen ende straex in 't werck gestelt, hetwelcke den Gouverneur GONÇALO PORTILLO voor gost aennam, versouckende uijtstel tot des anderen daechs, om met sijn officieren te pitchiaren (4), dat hem in desen gelegentheijt toegestaen, maer niet langer souden wachten als tot 's morgens met sonnen opganck, ende antwoordt begeerden te hebben off op wilden geven ofte niet, dat op den 25 deses oock is geschiet met eenen brieff, daerinne stondt, als dat hij Gouverneur met al sijn volcq versocht uijt te trecken in volle geweer ende alle haere goederen, 't selve behoudende; dat soen gevangenen maer vrij ende liber souden wesen ende met eenich vaertuijch naer de Manillas vertrecken etc.; daerop hem in antwoorde eenen brieff geschreven hebben ende eenige artijculen gestipuleert, die den Ed. Commandeur PIETER BAECK, bij den Raet daertoe gecommitteert, naer den middach selffs aen den Gouverneur heeft behandicht, ende voirder met den mondt in 't Spaens geseijt den inhoudt derselver wat onse meijninge was, ende corte resolutie moste geven als vooren geseijt, het welcke hij beloofde te doen. Maer daernaer sondt den Marquadoor met een pater, versoeckende dat believden de patientie te nemen tot den 26 ditto, alsoo al vast besich was met attentatien te beleggen van sijn volcq ende anders, hoe dat genootsaeckt is gewecst het fort over te geven, om sich tegens den Coninck van Hispangien sijnen Heere te mogen verantwoorden; sulex hem na vele deliberatiën echter toegestaen ende vergunt hebben, op soodanige conditie dat daernae geen langer uijtstel souden geven, maar de waepenen in de handt nemen om te stormen ende niet een in 't leven laeten. Deshalven sijn te saemen gecomen, tusschen 't groote ende cleijne fort, den Gouverneur selffs ende sijnen raet, alwaer wegen 't overgaen van 't fort aen onse sijde, soodanige artijculen sijn gestipuleert als Ul. in desen nevensgaende copie cunnen beoogen, ende sijn den 26 deses op den middach daer ingetrocken met 4 compagnien soldaten, hebben ijder punt (die roijale sijn) met een compagnie beseth ende sijn à present geen van de Spaensche soldaten meer in 't fort, maer hebben alle haer geweer affgeleijt ende in 't clooster St. Domingo gegaen, volgens het accoordt. Het is een roijale fort, met 4 roijale punten, daer op liggen 22 metaele ende 7 ijsere stucken, op 't cleijne fort 4 metaele

ditos, met een yseren wijtmondt, behalven dit is ook noch een *houten wambuis* op een berchien, liggende soo hooch als 't cleijne fort, met twee metaele stucken ende een rondeel aen 't water, dat 't in ende uijtcomen van eenich vaertuich can beletten, met 2 metaele ditos, overgegeven; somma op alle de fortressen te saemen 38, soo metaele als yserre stucken; sijn uijtgetrocken 446 lieden soo blancke als anders.

Naerdat wijlieden in gemelte fort ingetrocken sijn, hebben op alles behoorlijcke ordre gestelt, te weten, in het magasijn alle de kisten ende kasten versegelt, ende notitie genomen van d'ammunitie van oorlogh, ende bevonden ongeveer 15 à 16 duijsent ℔ beschruijdt, parthije cogels ende eenige clappers londt (5), 9650 Spaens realen van 8°, mitsgaders parthije silverwerck van de papen als anders, dat wel bewaert wert; sijn ook eenige packen met Lijwaet als anders, nae de specken seggen, maer sijn noch niet geopent. Den Gouverneur is op sijn versouck ende bij de ouden toegestaen, dat noch in sijn voordesen gewesen huijs gebleven ende gelogeert, maer gaet heden mede naer 't clooster, met sijn huijsvrouw ende kinderen; voorts hebben wij alhier gevonden, twee overloopers ende een gevangen, die sich in 's Comincx dienst begeven heeft ende is alhier getrouwt. Aengaende de roede is seer bequaem, alsoo diep genoech is, voor 't fort goede grondt, ende men lecht er beschut voor alle winden; drie joncken die alhier in 't overgaen van 't fort mede verovert hebben, sijn gevisiteert, beneffens twee fregats, maer daerinne niet anders bevonden als in d'eene jonck wat sappanhout ende d'andere wat rijs ende tarwe, ende in de derde gansch niet, als ook in de Petasies; daer sijn 't saemen 31 Chinesen, dewelcke in goede bewaerninghe en regardt daerop hebben genomen, ten meesten dienste van de generale Compé. De Chinesen uijt Taijoan medegenomen om ons wat te recht te helpen soo in 't landen als in de belegeringe, waeren vervaert om ons den weeh te wijsen, maer mosten die selffs soecken, als ook van gelijcken de Tamsuyers, dewelcke, soo sij luijden ons gesciit hebben, op den 23 dito met 1000 coppen en 9 van haer vaertuijgen, aen d'overzijde van 't vaste landt gecomen waeren, volgens haere beloften aen ons gedaen, maer geen vervarsinge medegebracht ende conden ons geen voordeel doen met haer pijl ende booch; presenteerden om d'inwoonders soo

veel afbreuck te doen als mogelijck is, als dat ons mochte helpen ende sijluijden hare genegentheyt tonswaerts willen thoonen, daerop voor antwoort gegeven hebben, sulex mochten doen naer haer welgevallen, ende sijn hier tegenwoordich noch wijders. Bijaldien den Commandeur BAECK met de jachten sal gaen cruijssen op de cust van China, soo sal hooch noodich wesen, dat UE. believe ons metten eersten toe te senden 5 à 6 sware anckers van 1000 à 1200 ℔, 2 worpanckers ende eenige lijcke touwen van 10 tot 13 duijm, alsoo dito jachten ten minsten één en somtijge twee anckers verloren hebben, ende sal de Comp.e sonder twijffel daermede dienst geschieden, per den naesten wert UE. van alles breeder verhaelt, sijnde alle saecken, vermits noch meuw is, ons noch niet ter deegen bekent, derhalven sullen eijndigen ende UEd. 't saampt

Prentfeste, wijse, voorsichtige ende seer discrecte Heeren, in Godes heijlige protexie beveelen, naer dienstige gebiedenisse ende hertelijcke groete blijven

UEd. dienaers

(*was get.*) HENDRICK HAROUSÉ
JOHAN VAN LING
PIETER BAECK
DE. JOHANNES BOL
PIETER BOON
BASTIAEN BARDOEL
JOHANNES BURGERS
THOMAS WEDEL
BALENT JANSZ
PIETER HELIN *Fecit*.

In 't fort La Sanctissima Trinidade
ann. 28 Augusto A°. 1642.

Missive door den Raedt van Quelaugh
aen d'Ed. Hr. Gouverneur PAULUS
TRAUDENIUS gendresseert.

Articulen besloten ende geaccordeert, tusschen den Ed. Manhaften Capiteijn-Commandeur HENDRICK HAROUSÉ ende sijnen, Raedt wegens d'Ed. Heeren Staten-Generael, sijn Princelijcke Excellentie FREDRICK HENRICK ende d'Ed. Heeren Bewinthebberen der Vereenichde Nederlantsche Oost-Indische Comp.e, ter eenre; ende GONCALO PORTILLO, Gouverneur wegens

3°

sijne Conincklijcke Maij^t. van Spangien, over de fortresse op 't Eijlandt Quelungh, ten andere sijde; op het overgaen ende uijttrecken derselve, desen 26 Augustij A°. 1642.

Eerstelijck. Dat den Gouverneur met alle sijne soldaten uijt het fort sullen trecken in volle geweer tot 't clooster toe, sonder vorder, ende het selvige aldaer nederleggen.

Ten Tweeden. Dat sijluijden niet meer als dón á twee packen cleeren sullen meentrecken sonder meer.

Ten Derden. Dat de geestelijcke personen ock sullen uijttrecken met haere cleeteren sonder ijets meer.

Ten Vierden. Dat sijluijden in 't clooster sullen logeeren tot naerder ordre.

Ten Vijfden ende ten laesten. Dat sijluijden naer Taijouan sullen versonden werden, tot nader ordre van onse hooghe overtheden aldaer sullen blijven, 't sij dan dat den Heer Gouverneur-Generael ANTONIO VAN DIEMEN, residerende op Batavia, haer wil largeeren, sonder ransoen oft niet.

. . . . Als de schepen *Egmont* ende *Arnemuijden*, den 9 November passato dese rhede hadden verlaten, comt daechs daeraen alhier uijt Taijouan off Piscadores te verschijnen, 't retourschip den *Tijger* met *Chinees* cargasoen geladen, ons tijdingh brengende van den goeden toestant derwaerts over, mitsgaders de gelucklge veroveringh (onder 't beleijt van den Capiteijn HENDRICK HARROUSE) van de Spaensche fortresse op Kelungh ofte La Sanctissima Trinidade aen 't noort eijnde van Formosa, genaemt St. Salvador. Sijnde, nae d'onse de hoogte met verlies van weijnich volck hadden gewonnen, bij accoort overgegeven, ende daerinne bevonden 27 metale stucken, wegende 70 ℔, nevens 10 ℔ ballen in spetie, ende eenige goederen, monterende omtrent 40 ℔ gulden; 446 zielen, daeronder 115 Castillianen, sijn uijt gemelte fortresse met vliegende vaendels getrocken, uijts hun geweer buijten comende hebben afgeleijd ende successivelijck in Batavia neergelandt, daeronder den Serjeant-Majoor off Commandeur van voorschreven vestingh, genaemt DON-

SALO FORTILLO met sijn vrouw Doña URSULA DE CASTILLA, sulex dat nu door Godes genade *meester van geheel Formosa sijn*. Reeds hebben eenige deser gevangens op hun versoeck nae Macassar te vertrecken toegelaten, 14 sijn met paspoort nae Nederlant, omme nae Spangien te geraecken; den Commandeur met de reste vertrocken in corte met onse schepen nae Macassar, omme vandaer nae Manilha te comen, *den voorschreven* FORTILLO *is voor sijn hooft te verliesen seer beducht*.

In 't Casteel Batavia, ultimo Januarij
Ao 1648. (*Get.*) Den Gouverneur-Generael
Aen den Vice-Gouverneur WOUTER SE- ende Raden van India.
GOYER in TERNATE.

. . . . De Spaniaerden van Kelangh sijn gelargeert, ende 't meerendeel nae Macassar vertrocken, den Gouverneur off Sargeant-Maijoor GONSALO FORTILLO, beducht sijnde in Manilha comende sijn hooft te verliesen, is op groote gedane instantie met fanalhie per *de Haen*, passagie nae Paliacatte toegestaen, omme in St. Thomé oft Negapatnam voorcerst residentie te nemen, dat heen sal moeten volgen.

In 't Casteel Batavia, desen 1 April
Ao 1648. (*Get.*) Den Gouverneur-Generael
Aen den Gouverneur ADRIAN GARDENIJS ende Raden van India.
in CHOROMANDEL.

INSTRUCTIE VOOR DEN STIERMAN SIJMEN CORNELISSZ., VERTRECKENDE UIJT QUELANGH LANGS DE CUSTE FORMOSA, NAER DE REVIERE DENOU, MET DE JONCKE GOEDE HOOPE, OMME TE ONTDECKEN ENDE OP TE SOECKEN, SEECKERE BAIJE OFTE HAVEN, DEWELCKE WIJ VERSTAEN DAER OMTRENT IS GELEGEN, MITSGADERS NA DE GOUT MINERAELEN BIJ DE INWOONDERS TE RECHT ONDERSOECKEN.

1°. Eerstelijck uijt de baije van Quelangh seijlende, sal sijnen cours stellen naer de noort ofte hoeck van Illa Formosa, dewelcke gepasseert wesende naer de oosthoeck suijdewaerts aen, onderwijle alle baijen, hoecken, bochten wel ter degen te besichtigen ende afdiepen, caertsgewijse te ontwerpen.

2°. Ten 2°. alsoo wij niet weten preciselijck waer dat voorschreven baij is, soo sal den stierman wel letten ende uijtsien, waer dat omtrent sonde mogen wesen, ende eenige gelijckenisse ofte gelegentheijts sende of bemerckende 't sij van riede, haven ofte baijen, sal sich vervoegen met de jonque daerin te voegen ofte loopen, ende pertinentelijck ontwerpen en afdiepen, op dat daervan t' sijner wedercomste goet rapport ende bescheijt aen de overcheijt weet te doen, wert UE. gerecommandeert bij dach met cleijne seijl te seijlen ende gestadich het lood in de handt, ende bij nacht bij te houden, om alsoo niet verbij de voorschreven haven ofte baij te geraecken.

3°. Ten Derden. Ende ingevalle dat voorgemelde baij ende haven ontdeckt (daernen wij niet twijffelen), sal daer inlcopen, trachtende met alle uijttorlijcke middelen in de minne de inwoonders te spraeck te comen, ende soo veel mogelijck is vernemen naer de gout mineraelen, ende in wat maniere de wegen ende passagie sijn, bergachtich, clippich ofte anders, hoe verre ofte het met cleijne vaertuigen op te vaeren ofte te varen moet gemaeckert worden, ende opdat dese te beter tot ons voornemen sonde comen, soo worden tot behulp ende adsistentie mede ge-

geven twee inwoonders Quimpouliers, die dartroe sult employeren, soo om met het volck alsdan te spreecken, als opsoecken van de passagie.

4°. Ten 4°. Nu tot het coghwit ende dessein gecomen sijnde, sult op 't spoedichste trachten overlandt met een brieff te adviseren van u wedervaeren, daertoe een van desse twee inwoonders ofte alle beijde die de wegh weten cenigt gebruijcken, ende trachten soodra als doenlijck is met de jonck van gelijcken herwaerts te spoedigen, ende selfs raport van de overheijt te doen.

5°. Ten 5°. UE is gemant met 9 soldaten ende 5 zeevarende personen, daer benevens 12 Chinesen, te samen 26 coppen, daer voor wel gepro-vinandeert bent van alles; mocckt dat 't selve mach gemanageert werden naer behooren, voorts is de voorn^t. jonck gemonteert met 2 prince stucken ende haer toebehoren. Alsoo bericht werden dat seeckere jonck uijt de Manilhaes dagelijex te verwachten staet, derhalve wel sult uijtsien, ende bij rescontre desselve trachten te vermeesteren ende in Quelangh te brengen, maeckende dat bij veroveringe van dien, alles ordentelijck mach toegaen ende bij de overheijt wel verantwoort worde.

6°. Ten 6°. bij aldien de voorschr. baije ofte haven niet en vindt, soo wanneer bij de riviere Denou ofte daercontrent gecomen sijt, sal sich wederom herwaerts vervoegen ende trachten met de eerste gelegentheijt in Quelangh te comen, alsoo wij bewust sijn datter benuijden de gemelte revier Denou geen haven ofte baijen en leggen. Wij verstaen van de gevangene Spanjaerden, dat omtrent 17 à 18 mijlen van hier, aen de oost van Formosa legt seecker eijlandeecken, alwaer aen 't suijt-eijnde gecomen sijnde, siet men noch twee andere clippen ofte eijlandekens, de welcke van de N. hoeck van seeckere baije met een droogte comen afstrecken, desse eijlandeckens laet men in 't inloopen van de voornoemde baije in 't noorden liggen ende begeeft sich naer de suijtwal toe, de welcke diep en hooch van geberchte is, comende eijndelijck alsoo in een beslooten baij op 10 vadem water, daer men beschut leijt voor alle winden.

Actum in 't Fort La Sanctissima Trinidade,
desen 1^e September Anno 1642.

INSTRUCTIE ENDE ORDRE VOOR DEN ED. MANHAFTEN COMMANDEUR EN VELTOVERSTE JOHAN LAMOTIUS, MITSGADERS SIJNEN BIJHEBRENDE RAEDT, VERTRECKENDE VAN HIER TOT BEMACHTIGEN VAN DES VIJANDTS VESTINGE QUELANGH, GELEGEN OP 'T NOORT EIJNDE VAN FORMOSA (BIJ ALDEN HET VOOR SIJN ED. AENCOMPSTE OFTE ARRIVEMENT NIET GEINCORPOREERT IS) MET NAE GENOMINEERDE JACHTEN, TE WETEN AECKERSLOOT, LILLO, OUDEWATER ENDE 'T QUELFAERT DE BRACK, WAERNAER HUN GEDUERENDE DESEN TOCHT SULLEN HEBBEN TE RICHTEN.

Aengesien UE. alhier Godt loff met nader van volck gemonteerde scheepen van oorloge ende voirdere nootwendicheden, die tot uijtvoeringh van oorloghsaecken gerequireert worden, gearriveert sijt ende den tijt van 't suijder Monsson genoochsaem ten eijnde begint te loopen, soo dat onsen tijt wel uijtgecocht dient te sijn, soo is 't dat met advijs van onsen Raedt (opdat van geen neglig[illegible]ie mogen [illegible]den geimputeert) geresolveert hebben, op 't alders[illegible] dichste dese [illegible]pen hier voren genoemt naer Quelangh af te depecheeren, sijnde deselve gemant te samen met 323 coppen, te weten 161 militairen ende 162 vaerensluijden, welcke macht bij de voorsz. gesondene gecombineert sijnde, vertrouwen door Godes genade des vijants vestingh ons niet ontstaen sal, dat Sijne Maij. alsoo gelieve te laeten uijtvallen.

Op dat dan dese tocht met des te beter ordre sal mogen aenvanck grijpen ende oock uijtgevoert worden, soo sal 't naervolgende UE. tot prescriptie ende reglement dienen. Voorerst soo sullen UE. sich met de voorschr. jachten, waermede nu soo binnen als buijten 't canael seijlreet light, op morgen vrough onder seijl begeven ende uwen cours naer Quelangh, conform onse voorders gegeven Instructie die hiernevens becomt, performeren, weshalven 't selve te repeteren hier sullen excuseren ende daertoe ons gedraegen. Voor ende omtrent Quelangh met heil met de macht verschijnende, soo sullen UE. dadelijck connen vernemen

wel d' onse jegens den vijant sullen hebben uijtgewrocht, 't sij dan dat meester van de sterckte aldaer sijn geworden ofte wel apparentie daertoe sijn. Ende hoe sich de gelegentheijt aldaer verdoent heeft ende oock vertoonende sij, connen alhier niet raden, dienvolgende oock geen precise ordre connen geven, weshalven naer de bevinding van saecken UE. sich sult moeten reguleren ende onse voor desen gegeven ordre (waervan als geseght hiernevens copie erlaught), voor soo veel in desen niet contrarie maunderen, naer vermogen ten dienste van onse Heeren principalen trachten uijt te voeren, welcke uijtvoeringhe wij UE. te samen naer UE. becommene ervaeringe in oorlochsaecken ten volle toevertrouwende blijven.

Tot uijtwerckinge van dese saecke, soo sullen UE. bij den anderen arriverende hebben een redoutable macht van omtrent de 1000 Nederlantsche coppen, te weten 550 militaire, 100 officieren, als andere gemeene soldaten, 400 vierende luijden, ende voorts andere soo Chineesen, slaven, als diverse bijlcoopers, soo dat de 1000 coppen sal comen te passeren. Van ammunitie van oorloge ende victuallie sijt UE. insgelijcx wel geprovideert, als bij nevensgaende memorien in 't breede condt beoogen, daertoe UE. wijsen; laet alles behoorlijck menageren ende goede notitie van houden, opdat ons in 't toecommende evident mach blijcken waer alles gedistribueert ende gebleven sij, ende alsoo mogen op reeckening brengen daer 't vereijscht.

Alsoo 't Noorder mousson voorhanden is ende de vertrockene soldaten, als mede die nu vertrecken seer sober gehabituert sijn, soo is 't dat wij om het volck soo veel gesonde te houden als doenlijck sij, gaetsaem hebben geoordeelt, in handen van den Ondercoopman VAN KESSEL, om tot uijtdeelinge op hunne loopende reeckening te verstrecken, verscheijde goederen, als hembden, rocken, hoeden, schoenen, cousen ende anderssints dat daertoe vereijscht, te intregeren; UE. sult de selve diegene die sulex meest noodich hebben, laeten genieten; ende de VAN KESSEL daervan doen houden, behoorlijcke reeckening bewijs ende reliqua.

Opdat UE. mede mocht weten wanneer Cuelaugh door Godes genade sal bemachtight sijn, hoedanigh UE. sich als dan voorders sult hebben

te gedragen, soo sullen voorseyt segen, dat alsden het eerste ende principaelste oogh wit moet wesen, ende de Ed. Heer Gouverneur Generaels ordre oock is, om bij alle industrie ende practicable middelen te gesoecken tot het langh gewenschte desseijn, naementlijck tot de goutmijnen, die ons verseeckert worden ende oock soecker is, aldaer dicht ende omtrent te wesen. Welcker volgende UE. bij desen wel ende serieuselijck willen gecommandeert hebben, alle vlijt aentewenden omme daertoe te comen, 't sij bij wege van minne, dat wesen dient wel (alsoo noijt eenige Spangiaerden omtrent hun gewest ofte plaetsen hebben willen gedoogen, maer ter contrarie menichte derselver doodgeslagen) sal willen vallen, ofte wel alsdan met macht van wapenen. Want het schijnt dien brutalen hoop niet met vruntschap, maer met force van onse waapenen tot reedelijckheijt moeten werden gebracht; andermael seggen, dat deese principaele saecken *(welcke de bruijt is daer 't meestal om dansd)*, met ernst, 't sij dat het te lande can ende moet geschieden ofte wel te wacter met vaertuijen, bij der handt dient genomen te worden, opdat eenmael een gewenscht succes van 't lang gewenschte den voordeele van onse Heeren Majores mogen gaederen, dat den gever alles goets gunne.

Soo bijaldien UE. met de goutrijcke inwoonderen, soo die genoempt worden, met minne comt te tracteren ende in vruntschap te vereenigen, mits dat alvoorens opdracht van hun landt, aen de Ed. Heeren Staten-Generael, Sijne Hoochheijt den Prince van Orangien ende de Ed. Heeren onse Principalen, in behoorlijcke forma op hunne wijse doen, soo sullt in onderhandelinge met hun wegen het gout comen, dat soo wij vernemen vrij slecht valt, daerop geleth dient. Omme des te bequamer hiertoe te comen ende proeve van te nemen, soo geven UE. bij dese mede 200ñ realen van 8, daer mede een proeve nemen condt, gedenckende soo goeden coop maer de waerdije te cooper als doenelijck sij, doch liever het tot minderen prijs conden erlangen, als wanneer het de Comp^e. wel soo profitabel soude wesen, ende ons oock immers soo gelegevallen te incasten voordeel, sullt almede hierin soecken te besorgneren. (6)

Wanneer UE. bij ofte omtrent de verhoopte goutmijnen ofte wel de

rivieren die 't selve uijtgeven suit sijn gecomen, soo suilen UE. om seeckerheijt daervan te becomen gebruijcken THOMAS FELIXSZOON van Wesmen in Oosterrijck, adelborst, minneur, ende den adelstant BENJAMIN ROOSENDAEL, kender van minerden, die ten dien eijnde van Batavia herwaerts werden gesonden. Bij dese gaet oock een MARCUS STORMHOEDT, Ingenieur, mitsde van Batavia hier gesonden, suit denselven daer 't noodich oordeelt gebruijcken. Ofte het gevicle wanneer UE. de gantrijcke inwoonderen in der minne soecke te bejegenen ende ter spraecke te comen, sij UE. alsdan niet willen hooren, suit dese sijn bij alle middelen soo veel uijtbrenck doen als doenelijck sij, te weeten haer persoonen 't sij levendich ofte dood in handen te becomen ende haere landen, huijsen te ruijneren ende voorders hun soo veel schade soecken toe te brengen als doenelijck sij, dat UE. te bevoorderen gerecommandeert blijft, want met harde spooren moet dien goddeloosen hoop gegouverneert werden.

Ingevalle de victorie over des vijandts vestinge becomen, gelijck verhoopen van ja, soo sal noodich sijn dito plaetse met redelijck guarnisoen en blijft verseeckert, daertoe wij verstaen een bequaem officier tot opperhooft benevens andere officieren, met een hondert ofte wel eenige meer suilen verrijsschen, stellende tot Opperhooft ende Commandeur aldaer den manhaften Capiteijn HENDRICK HAROLSZ. ofte Capiteijn VAN LINGA, mitsgaders den provisioneelen coopman VAN RESSWL, tot secunde, een luijtenant, een vendrich, ende tot secretaris, om alle voorvallende saecken te arresteren, den ondercoopman PIETER BEIJN, mitsgaders al anderen meer als gerieflam suit oordeelen; eenige slaven suilen insgelijex aldaer dienen de verblijven, dat UE. mede dienen te verseorgen.

Van ammitie van oorloge, cruijt ende vivres sal noodich sijn UE. hun van de schepen voor een jaer provideert, opdat het secours ende ander ordre van d' Ed. Heer Gouverneur-Generael connen inwachten.

Alle het voorgemelde metaele geschut, suit ons, benevens het gene ginter van daer sal connen gewist werden herwaerts brengen, waer aen de Comp. dienst geschieden sal. Alle de Spangiaerden, ende hunnen anhanck suit van daer lichten, ende ons soo haest doenelijck sij, toebrengen.

Hier vooren projecteeren Capiteijn HAROUSÉ ofte Capiteijn VAN LINGA, een van twee bij vercoveringh alduer te verblijven, maer alsoo beijden haeren tijt gelxpireert is, soo weten niet hoe gersolveert sullen wesen, doch willen niet twijffelen ofte sullen een van beijde blijven, dat d'Ed. Heer Gouverneur-Generael wel gevallen sal, die oock getrouwe gepresteerde diensten niet ongerecompenseert sullen laeten, wij sullen ons hierop dan blijven verlaeten ende de uijtcompste te gemoet sien.

Op dat dese voorschgetoogen macht in goede ordre ende behoorlijcke discipline mach gehouden worden ende de justitie naer eijsch ende rechten gemainctineert, soo is 't dat wij met advijs van onsen Raede daertoe hebben gestelt ende genomineert, den coopman Sr. DIRCK JANSZ. EOL, die wij verstaen alles naer behooren sal connen waernemen ende ten dienste van de generale Comp. uijtvoeren. UE. sullen hem daertoe de hulpende handt bieden, dat wij UE. toevertrouwende blijven. Ende alsoo tot behoorlijcke uijtvoeringe van dese voorverhaelde saecken gerequireert wert een manhaftich, couragieus, vigilant ende voorsichtich persoon tot Commandeur ende Veltoverste, soo is 't dat haer Ed. tot Batavia daertoe hebben genomineert ende gequalificeert, den Ed. manhaften helt IOHANNES LAMOTIUS, die wij daervoor alhier hebben erkent, ende oock begeren ijder een 't sij groot ofte cleen, onder desse totale macht sorteerende, sijn Ed. daervoor sullen erkennen, respecteren ende gehoorsamen, alsoo dit ten dienste van de generaliteijt dusdanich vinden te behooren.

Gemelte Ed. LAMOTIUS sal dan in alle voorvallende saecken sijn, continueel praesis ende de navolgende sijnen Raedt.

Den Ed. HENDRICK HAROUSÉ, Sergeandt-Majoor van 't Leger.
IOHAN VAN LINGA, Capiteijn van een Comp. soldaten.
PIETER BAECK, Schipper-Commandeur.
REIJNDERT WIJBRANTSZ, dito.
PIETER BOON, Provisioneel Capiteijn.
MAERTEN GERRITSZ. DE VRIES, Schipper ende Ingenieur.
PIETER REIJN, als Secretaris.

Met welcke voorschr. persoonen wij verstaen door UE. alles ten dienste van de generale Comp. sal connen affgehandelt ende verricht worden,

daertoe ons oock gerustelijck verlaten sullen. Wat voertuijch aldaer bij
vroveringh sult ervrehouden ende aldaer noodich verejscht, sullen hier
toucchereu, maer aen UE. ende den Raedt differeren; alsijt dit moet
verstaen, de jachten *Wijdenes*, *Sanlcoort*, *Kierdt* ende *Waeckende Boeijr*
jegens 25 deses à primo October ten uijterste aenstaende, op de custe
van China (om op de jouncken van Japan comende te cruijssen), dienen
ende moeten weesen, ten waere anders te doen den regel UE. een wet
wese, dat niet vertoope willen. Aengesien het niet mogelijck en is,
een wel geregulleerde republijcke sonder goede wetten te onderhouden
ende justitie over de heesdaenders gecxercecrt wert, te bestaen, soo
is het oock vooral hooch noodich, dat deselve over dese redoutable macht
naer usantie geobserveert dieni, welcken volgende UE. recommanderen
deselve sonder convenentie van d' een ofte ander, soo in 't criminael als
civil naer rechten effect te laeten sorteren ende 't recht sijner voort-
ganck te doen nemen, dat Godt de Heere welgevallen ende ons dessein
des te beter gedeijen sal.

Wij authoriseren den Commandeur LAMOTTES bij desen van uijt onsen
naeme, den Ed. Heer HENDRICK HAROUSE tot Majoor van 't leger ende
den Luijtenant SOON tot provisioneel Capitein te creëeren, mitsgaders
voorders van de andere officieren daerinne te disponeren, als met den
anderen geraetsaem oordeelen sult.

Bij alle voorvallende gelegentheijt sult ons van UE. verrichten ad-
vijs geven, alsoo daer naer met lijff ende sielen blijven verlangen, op-
dat ons naer UE. advijsen hier connen richten. Soo UE. buijten gaets
gecomen sijnde, gerseisaem acht, op dese corte voijagie met den anderen
een aenjubrieff samen te stellen, confirmeren de formatie, die onnoodich
hier te beginnen hebben geoordeelt.

Ende alsoo op alle voorvallende occasien, oock verscheijden saecken
die hier niet connen sien ende aldaer UE. voorcomen connen, geen
prompte ordre connen stellen, sou sullen onder UE. langh becomen ser-
veringh ende den Raedt ten vollen bevolen laeten, vertrouwende dat
UE. te samen de saecke soo sult dirigeren, dat Godts eere daerbij ge-
voordert, veele blinde heijdenen metterijt tot sielicheijt gebracht sul-
len worden, en daerbenevens de generale Comp^e. de lang gewenschte vruch-

ten erlangen sal, ende daeronboven wij ende UE. te samen eere, tot contentement van d' Ed. Gouverneur-Generael inleggen sullen, dat den gever aller militrijcke gaven ons ende UE. te samen wil gunnen.

Eijndelijck ende ten laesten, soo willen wij UE. toewenschen goet succes op UE. voijagie, spoedige victorie over onse vijanden, 't aenbrengen van de gonstelijcken, de Tamsuijers (die alreede den best spelen) tot redelijckheid brengen, ende voorts een spoedigh behoudten wederkeeren met gesont volck ter salicheijt, 't welk UE. te samen wil gunnen den oppersten Chrijgsman de Heere onsen Godt, Amen.

Actum in 't casteel Zeelandia,
desen 7 September Ao. 1642.

(get.) PAULUS TRAUDENIUS.

Cabo de bon Esperance
aen den Commandeur ende den
Raedt aldaer.

ERNTFESTE, WIJSE, VOORSIENIGE, SEER DISCRETE.

Op den 30 Januarij verleeden, sijn van hier voor de tweede besendinge nae 't patria afgegaen, 't jacht *den Angelier* ende 't fluijtschip den *Ooijevaer*, beladen met een retour van Indische grove waeren, ten bedraege van *f* 226521:11:7, gemelte schepen sijn den 7 Februarij gelucklig buijten Sunda's engte t' zee geraeckt; willende verkoopen datse voorts spoedigh bij UE. sullen wesen aengelant, ende gevolgelijck de reijse nae 't lieve vaderland van daer hebben bevorderen, 't welck ons nae desen aengenaem te vernemen werd.

Tot noch toe is het langh verwachte schip *West-Friesland* van de ouce, veel min eenige schepen van de nieuwe equipagie, alhier niet aengecomen, nae de welcke wij seer verlangende sijn, die wij echter hoopen dat haest te voorschijn sullen comen, om ons van de macht daermede overcomende, hier te lande wat tijdigh te cunnen dienen, vermits wij alhans daeromme al eenigsints benoodight sijn, ter oorsaecke ons sedert

't vertreck der voorschr. twee schepen, een gantsch dreevige tijdingh van de Noort is toegecomen, te weten, dat de onse op primo Februarij *Comps. dierbaere en excellijck Casteel Zeelandia op Taijouan*, met een schat van omtrent 12 tonnen gouts aen reale effecten, die door binnen waeren, aen den *Mandarijn Coxinja* met accoort hebben overgegeven; ten soo staeten verbaen als de Ed. Comps. hier te lande dijt in haer middelen en regulatie op een tijt is overgecomen, dat se dan ock hesoaerlijck weder verwinnen sel, als sijnde hierdoor een van de voornaemste leden van hunnen staet afgesnij; den Aldagende behoede de Ed. Comps. voor diergelijcke groote ongevallen meer, en soegens de middelen die in weerwraecke tot vervolgh en dempingh van voorschreven onsen tijrannigen vijant sullen mogen aengewent (7).

Ende opdat onse Heeren Principalen, van doesen soo quaden uijtslagh haerer saecken op Taijouan ende het eijland Formosa, tijdigh cruntschap becomen, ende hun daernaer soodaenigh mogen richten als de noodsaeckelijckheijd van dien is vereijsschende, soo hebben wij goetgevonden, een extra ordinaire besendinge daeronime naer het vaderlant te doen, ende tot het overbrengen van onse advijsen en projecturen het fluijtschip *de Spreeuw* gedestineert, hetwelck ingevolge op morgen in Godes naem de reijse aen te vangen staet, wier in geneden sij een cargasoen van rouwe waeren, bedraegende *f* 62881:3:5. Ende de wijle het te laet in den tijt is om achter Engelant te connen ontloopen, soo hebben wij d'opperhoofden gelast haeren cours binnen het canael door te neemen; meer vermits niet weeten connen off de saecken tusschen Engelandt en onsen staet wel off qualijck staen, heeft het ons goet gedacht desse luijt eerst St. Marie in Vranckrijck te laten aendoen, om kennisse van die gelegentheijt te hebben, daer de onse hun dan in 't voortzeijlen, off wel ginder te blijven liggen nae sullen connen regulieren; sendende van daer twee stel brieven overlant onse Heeren principalen toe. Doch in cas dat U.E. aen de Caep gewisse tijdinge hebben mocht, dat wij met die notie noch in vruntschap waeren continuerende, soo worden U.E. bij desen gequalificeert, de voorschreven ordre te adhereren, ende de opperhoofden van *de Spreeuw* te notificeren, dat se St. Marie niet behoeven aen te loopen, maer hunne reijse op 't spoedichste recht door nae onse landen

te bevorderen hebben, met expres verbot geen Engelse haevens aen te doen, waer voor wij aen het overgemelde volck twee maenden gagie te sullen genieten hebben beloofft, en hoe schoon wij oock met de Engelsen in alliantie staen, sal 't evenwel raetsaemer weesen (wanneer de noot immers sulex soude mogen vereijschen) dat door de onse het inloopen van de Fransche voor de Engelse haevenen werden gepreferert, gelijck wij hun oock 't selve alsoo hebben bevoolen t' achtervolgen. Nu en resteerter tot deese besendinghe niet meer als UE. maer te recommandeeren, gemelte vlooit na genoten verversinge, op 't alderspoedichste van de Caep tot bevorderinge van sijne reijse af te vaerdigen, waerop ons verlaetende, sullen hiermeede eijndigen, ende UE. naer onse groete in de bescherminge des alderhooghsten bevoolen laeten.

Hiermede

Erentieste, wijse, voorsienige, seer discrete, aflaetende bevoelen wij UE. nae onse groete in de bescherminge Godes.

UEds. Vrunden,

(*Get.*) JOAN MAETSUIJCKER
CAREL HARTZINCK
NICOLAES VERBURGH
D. J. STEUR.

Batavia, in 't Casteel den 22sten April 1662.

AANTEEKENINGEN.

(1) VALENTIJN, Oud en Nieuw Oost-Indiën, 4e Dl. 2e St. bl. 33 en volg., over het gebeurde in de jaren 1630—1650 is deze zeer kort; hem is niet bekend, wanneer Kelang veroverd is.

(2) HENDRICK HARDENE snenvelde als Commissaris to Cambodia in 1614, wanneers hij met 5 schepen op eene expeditie gezonden wes. Hem was bij resomtie van den Gouverneur-Generaal en Raden van India van den 9den Febr. 1614, voor de verovering van Kelang eene gratificatie van f 1000 toegekend.

(3) THOMAS PEDEL snenvelde als Kapitein tegen de Chinezen in Mei 1661. W. SCHOUTEN, Oost-Ind. voyagie 1707, 1ste Boek, bl. 166 en A. HERPORT, Oost-Ind. Reijzen, 1670, bl. 149.

(4) Bijsara, bemoeilsogen.

(5) Tali api, vuurtouw, lont.

(6) Bij desen senden UE. een caerte van Kelangh, afteekening van de Spaensche veroverde forten, als vastigheden in Teusjuw opgeworpen, item, aenwijsing van 't dorp deer 't gout gevonden wert, mitsgaders een caerte van gheheel Formosa ende beschrijving van den Landmeter en Schipper MAERTEN GERRITSZ. DE VRIES, wegen de situatie van gemelte eijland ende forten; uijt de resumptie desselfs sullen UE. de apparente goutrijcke plactsen omstandelijck vernemen, ons daertoe gedraeende.

Aen de HH. Bewintheberen enz. Gouverneur-Generael en Raden
23 Dec. 1643. van India.

(1) VALENTIJN t. a. pl. bl. 34, geeft slechts op f 471,509.—

P. A. LEUPE.

ALBERT RUYL,

MALEISCH TAALKUNDIGE (1630).

ALBERT RUYL, van Enkhuizen, was een der eerste personen die zich in Indië met het Maleisch heeft bezig gehouden. Wanneer, in welke betrekking en hoe lang hij aldaar vertoefd heeft, heeft ons tot dusverre niet mogen gelukken te ontdekken. Vermoedelijk echter was hij er met onze eerste schepen, daar er reeds in het jaar 1611 door hem in druk werd gegeven, "de forme van de bevestigingh des Houtjex, den Christelijcken Doop, ende een seecker vraeghboecxken van St. Aldegonde, mitsgaders een grooten A B boeck, alles gestelt in de Maläijsche Tale[1]."

Het volgende jaar (1612) werd van hem gedrukt "Spieghel van de "Malaijsche tale, in de welcke sich die Indiansche jeucht Christelijck "ende vermoedelijck kunnen oefenen enz. met een vocabularium van de "Duijtsche ende Malaijsche tale, dienstich voor alle liefhebbers derselven[2]."

Sedert hield hij zich onledig met het vertalen der Evangelisten in het Maleisch. In de notulen der vergadering van de *Zeventienen*, vinden wij dienaangaande het navolgende opgeteekend (onder die van den 21ste Augustus 1629): "Alsoo ALBERT RUYL in de Maleijsche tale heeft getranslateert het Evangelium Matthei[3], daervan 480 Exemplaren doen drucken,

---

[1] Zie de opdracht van het onderstaande werkje.

[2] *De Spieghel van de Maleysche tale*, werd uitgegeven te Amsterdam bij Dirck Pietersz. op 't Water, in de *Witte Paerse*, 1612. Zie over den Inhoud, Kronijk *Histor. Genootschap*. Utrecht, 1848, bl. 223.

[3] Dit komt *niet* overeen met hetgeen wij lezen in de *Moniteur des Indes*, Tom. III, pag. 887, namelijk: "La première edition en Malai de l'Evangile selon St. Mathieu

die volgens sijn declaratie bedragen f 628.5, is hem gelast de exemplaren aen de Camer van Amsterdam te senden, ende is de Camer van Enckhuijsen gelast hem die te betaelen. Ende is hun gerecommandeert het Evangelium Marcum, dat begost is, oock voort te translateren ende drucken; sonder verder translaten te doen, dan door expresse order. — Sijn moeijte stelt hij ter discretie van de vergadering."

1630, 13 Maert. "Op de Missive van ALBERT RUYL, in dato 12 Maert, geschreven aen de Seventienen, is goetgevonden, hem te doen aenschrijven, dat hij met de vordere Evangeliën te doen drucken ophoude tot naerder ordre van de Comp^e. ende tot dat men van Indiën advijs sal hebben becomen, hoe de voorgaende translatie van Matthei ende Marcum aldaer bevallen ende off daer eenige vrucht van verhoopt werdt."

1630, 14 Augustus. "Op de Missive van ALBERT RUYL van Enckhuijsen, aengaende sijn declaratie van costen, gevallen op 't drucken van de Evangelist Marcus, ende voorts dat hij sijn vordere pretentiën stelde ter discretie van dese vergaderinge; alsmede dat hij 't Evangelie Lucam al in 't Maleijs getranslateert hadde ende besich was met het Evangelie Johannes, is goetgevonden dat den voormelden RUYL bij de Camer Amsterdam sal aengeschreven worden, dat sijn Ed. gelieve te continueren in de voormelde translatie ende met een de voornoemde Camer geauthoriseert om sijne pretentie dien aengaende eerlijck te voldoen."

In de Kronijk van het Histor. Genootschap [1], waar wij een verslag van zijn werk "de Spiegel" gaven, opperden wij het vermoeden, dat hij Predikant zoude geweest zijn. Sedert werden wij bekend met het werk van Dr. NICOLAAS VAN WASSENAER, *Allergedenkwaerdigste Geschiedenissen*,

"fut publiée en 1629 à Enkhuijsen, par RUYL. La traduction était de VAN HAZEL. "revue par lédit RUYL. L'édition d'Amsterdam est de 1629, à laquelle fut ajouté "l'évangile selon St. Marc. Voir VAN HOEVELL, *Tijdschrift tot bevordering van Christelijken zin in Nederlandsch Indië*, Batavia, 1846, Tome I."

[1] Zie Noot 2 bl. 102.

Wij gelooven, naar aanleiding van dat werk, niet meer grond te kunnen aannemen, dat hij is geweest Koopman of Opperkoopman in dienst der Comp.

In 1622 namelijk, werd 's lands Kapitein VAN KEMPEN met het schip *Overijssel*, van 36 stukken en met 120 koppen bemand, benevens 2 sloepen naar Salée gezonden, behalve eenige Ingenieurs, wier namen niet genoemd worden, had hij aan boord den Commissaris ALBERT RUYL van Enkhuisen, die in last schijnt gehad te hebben om aldaar eenige slaven te lossen. Het schip *Overijssel* kwam den 6de Dec. voor Salée. De Commissaris RUYL, vergezeld van een Jood, PILATO genaamd, werd aan wal gezet om te vernemen of de Keizer hunne commissie de Mareca wilde ontvangen, die hun daartoe de zind Salée aanwees. Hij slaagde in zijne commissie, daar bij 32 slaven loste; 16 van hen kwamen in Maart 1623 in Holland, de overigen bleven bij Kapitein VAN KEMPEN aan boord en kwamen met hem in het Vaderland.

Verdere bijzonderheden zijn ons van RUYL niet bekend geworden.

P. A. LEUPE.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL